

lopend vuur

jaargang 11, nummer 3, september 2005 Prijs € 2,50

**Wandelnetwerk-plus Oud-Sabbinge
Kamerdebat over 'wandelen'
Herinrichting Tiengemeten van start**

TEWOST
VERENIGING VAN WANDELERS

Lopend Vuur

is het ledenblad van TeVoet, vereniging van wandelaars.
Het verschijnt 4 keer per jaar.
Redactieadres: Middelbosstraat 6, 5469 ED Erp,
tel. 0413-212692, redactielopendvuur@tevoet.nl

TeVoet, vereniging van wandelaars

voor meer en betere onverharde wandelmogelijkheden,
voor behoud en herstel van cultuurhistorische paden.
Meer informatie op www.tevoet.nl.
Het lidmaatschap van TeVoet bedraagt € 15,- per jaar.
Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór
1 november schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie.
TeVoet is aangesloten bij de Stichting Wandelplatform-LAW.

Secretariaat TeVoet

Els Bakker, Stoofdijk 46, 4671 CS Dinteloord,
tel. 0167-523486, info@tevoet.nl

Ledenadministratie

Nico Hoogerbrug, Barmsijs 37, 3435 BM Nieuwegein,
tel. 030-6040722, ledenadministratie@tevoet.nl

Bestuur TeVoet

Kees Rotteveel, voorzitter
Els Bakker, secretaris
Nico Hoogerbrug, penningmeester
Harry Benschop
vacature

Regiocoördinatoren

TeVoet werkt met contactpersonen in de regio:

Groningen

Eduard Korpel, A. Toriedreef 31, 7944 KJ Meppel,
tel. 0522-251304, groningen@tevoet.nl

Friesland

Ben Rutten, Greate Buorren 15, 9024 EJ Weidum,
tel. 058-2519299, friesland@tevoet.nl

Drenthe

Eduard Korpel, A. Toriedreef 31, 7944 KJ Meppel,
tel. 0522-251304, drenthe@tevoet.nl

Overijssel

vacature
overijssel@tevoet.nl

Flevoland

Jan Frederik Lubbers, Siriusstraat 3, 8303 ZZ Emmeloord,
tel. 0527-697706, flevoland@tevoet.nl

Gelderland

vacature
gelderland@tevoet.nl

Utrecht

Ineke Thierauf, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht,
tel. 030-2730658, utrecht@tevoet.nl

Noord-Holland

Fred Triep, Zonhovenstraat 29, 1066 MA Amsterdam,
tel. 020-6155502, noord-holland@tevoet.nl

Zuid-Holland

Jaap Mels, Leeuwerikstraat 2, 2333 VX Leiden,
tel. 071-5171081, zuid-holland-noord@tevoet.nl

Zeeland

Pieter van Rijswijk, Bruelistraat 10, 4421 CR Kapelle
tel. 0113-343475, zeeland@tevoet.nl

Noord-Brabant

Harry Benschop, Middelbosstraat 6, 5469 ED Erp,
tel. 0413-212692, noord-brabant@tevoet.nl

Limburg

vacature, e-mailadres: limburg@tevoet.nl

Van de redactie

Water speelt bij meerdere artikelen in deze Lopend Vuur een belangrijke rol. Soms heel direct. Op Tiengemeten wordt een gat gegraven in de dijk. Het water krijgt er vrij spel, wat een voor struiners toegankelijke Wildernis moet opleveren. In Zeeland biedt een herstelde kreekoever nieuwe wandelmogelijkheden dwars door de polder. Water was ook de essentie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, niet de forten. Een nieuw themapad geeft inzicht in de systematiek van deze linie. De Recreatie-maatschappij Rivierenland wil naast de al twee jaar bestaande struinroute bij Tiel op korte termijn nog twee struinroutes door de Waal-uitwaarden realiseren. En in het historische kamerdebat over wandelen op 23 juni was de toegankelijkheid van oevers een van de discussiepunten. Water en allerlei ontwikkelingen die daarmee te maken hebben – we doelen dan vooral op maatregelen om de wateroverlast binnen de perken te houden, zowel in het binnendijkse poldersysteem als bij de grote rivieren – lijkt positief door te werken voor de wandelaar. Soms lijkt het vanzelf te gaan, in andere gevallen moeten plannenmakers en bestuurders nadrukkelijk gewezen worden op de mogelijkheden die hun plannen voor de wandelaar kunnen inhouden, ook al staat het soms zwart op wit op papier. Die taak past TeVoet, bij concrete inrichtingsprojecten als bij meer globale besluiten zoals in de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier.

In oktober komt nog een tweede termijn van het kamerdebat over de Initiatiefnota van GroenLinks-kamerlid Duyvendak. Juist om goede voorwaarden te scheppen dat de wandelaar, onder andere 'langs het water', daadwerkelijk meer de ruimte krijgt, zal er nog het nodige lobbywerk richting Tweede Kamer moeten worden verricht. Beseft moet worden dat een betere toegankelijkheid van het platteland voor de wandelaar fors kan bijdragen aan de vitaliteit van datzelfde platteland. Wat er evenwel na de eerste termijn aan resultaat ligt, is niet voldoende om die vitaliteit van het platteland – een woord waar de politiek de mond van vol heeft – te verbeteren.

De enquête herhaald

Vanwege het wegvallen van het retouradres in de vorige Lopend Vuur is de enquête opnieuw opgenomen. Tot 1 oktober kan hij alsnog ingevuld worden geretourneerd; zie ook de rubriek Van het bestuur.

Inhoud

Zeven jaar bezig met het Waterliniepad	3
Brabantse Milieufederatie komt op voor zandpaden Schijndel	4
De ministers van 'lopen' en 'wandelen' zijn aan zet (kamerdebat initiatiefnota Duyvendak)	5
Tiengemeten: struinen voor gevorderden	7
Lopend Vuur-route: Van oud naar nieuw en omgekeerd (Vollenhove-Kraggenburg)	10
Twee jaar werken aan wandelnetwerkje-plus (Oud-Sabbinge)	12
Wandelpad langs herstelde kreek (Wilhelminadorp)	15
Op pad met de pont: Heerwaarden-Lith	16
Struinen door Wetland Passewaay	18
Wie zijn de Rugzaklopers?	19
Verenigingsnieuws	
Van het bestuur	19
Activiteitenkalender	20

Foto omslag: Waalstrandje.

Vormgeving en druk: Drukkerij Verhage & Zoon, Middelburg

Extra exemplaren van dit nummer van Lopend Vuur kunnen worden besteld door overmaking van € 4,00 (incl. verzendkosten) op giro 372685 van TeVoet in Nieuwegein o.v.v.

LV-sept 05 + het eigen telefoonnummer

Volgend nummer verschijnt december 2005. Inleveren kopij vóór 1 november 2005

Vragenlijst TeVoet, vereniging van wandelaars

Activiteiten in de regio

1. Kan TeVoet *af en toe* een beroep op u doen voor:
a. Voorbereiding TeVoet-wandelingen	☒ ja	☐ neen	☐ weet (nog) niet
b. Natrekken van knelpunten in de wandelinfrastructuur	☒ ja	☐ neen	☐ weet (nog) niet
c. Het doorgeven van plaatselijke informatie	☒ ja	☐ neen	☐ weet (nog) niet
d. Actie ondernemen, contacten leggen met organisaties en overheden	☒ ja	☐ neen	☐ weet (nog) niet
2. Voelt u voor *deelname* aan een provinciaal Wandeloverleg (3 à 6 keer per jaar) waarin meer in het algemeen wordt gesproken over zaken waar TeVoet zich in de regio voor inzet?
- ja neen weet (nog) niet

↳ Reeds actief in
WO 2-Holland.

Algemene activiteiten

3. Wilt u zich inzetten voor de promotie en PR van TeVoet door:
a. bemensing TeVoet-stand op beurzen en wandelevenementen	☒ ja	☐ neen	☐ weet (nog) niet
b. benaderen sponsors/adverteerders	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
c. genereren van meer publiciteit voor TeVoet	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
4. Wilt u een bijdrage leveren aan:
a. het formuleren van standpunten van TeVoet	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
b. het oplossen van (juridische) knelpunten	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
c. het schrijven van artikelen in Lopend Vuur	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
d. de organisatie van TeVoet als vereniging	☐ ja	☒ neen	☐ weet (nog) niet
5. Heeft u suggesties voor (andere) activiteiten die TeVoet volgens u moet oppakken? Of suggesties voor activiteiten waar TeVoet meer dan nu het geval is, op moet inzetten? Zo ja, wilt/kunt u dan daaraan een bijdrage leveren?

Uw mening over Lopend Vuur

6. Welke artikelen leest u in Lopend Vuur:
a. artikelen over TeVoet-activiteiten in de regio (bv. de rubriek Uit de Regio)	☒ altijd	☐ meestal	☐ soms	☐ nooit
b. artikelen over nieuwe wandelroutes	☐ altijd	☒ meestal	☐ soms	☐ nooit
c. achtergrondartikelen, artikelen over belangenbehartiging e.d.	☒ altijd	☐ meestal	☐ soms	☐ nooit
d. de Lopend Vuur-route	☐ altijd	☒ meestal	☐ soms	☐ nooit
e. de activiteitenkalender	☒ altijd	☐ meestal	☐ soms	☐ nooit
7. Aan welke zaken moet Lopend Vuur volgens u meer of juist minder aandacht besteden:
a. de door TeVoet in de regio ontplooidde activiteiten	☐ meer	☒ het is goed zo	☐ minder
b. beoordeling/beschrijving nieuwe wandelroutes	☒ meer	☐ het is goed zo	☐ minder
c. algemene standpunten over wandelen	☐ meer	☒ het is goed zo	☐ minder
d. wandelroutes (met kaartje en routebeschrijving)	☒ meer	☒ het is goed zo	☐ minder
e. tips voor bijzondere (eenmalige) wandelingen	☒ meer	☐ het is goed zo	☐ minder
f. andere suggesties:			
8. Andere opmerkingen over Lopend Vuur (bv. over leesbaarheid, informatieve karakter, omvang, verschijningsfrequentie):

Elektronische nieuwsbrief

TeVoet bekijkt momenteel de mogelijkheden van een elektronische nieuwsbrief (naast verzending van Lopend Vuur).

8. Heeft u daarvoor belangstelling? prima idee hoeft niet zo weet niet

9. Welke informatie moet volgens u zo'n elektronische nieuwsbrief bevatten?

- a. activiteiten/wandelingen ja neen
b. oproepen voor medewerking aan acties/activiteiten ja neen
c. nieuws uit de regio ja neen
d.

NB. Als u belangstelling heeft voor de elektronische nieuwsbrief, geeft u dan ook uw e-mail adres door aan het einde van de vragenlijst.

Knelpunten en kansen

Ziet u knelpunten bij u in de buurt of juist kansen om de wandelinfrastructuur te verbeteren, geeft u ze dan hieronder aan. Ook uw wensen kunt u aangeven. Mocht u meer ruimte nodig hebben, zend dan uw informatie als bijlage mee.

12. Ik wil / kan zelf een bijdrage leveren aan bovenstaande punten ja neen weet (nog) niet

Overige opmerkingen

(aanvullende informatie graag als bijlage meezenden)

Deze vragenlijst is ingevuld door:

Naam:

Jen Rijnsburger

m/v

Adres:

Voorstr. 36

Postcode:

3135 HX

Woonplaats:

Ulaardingse

Telefoonnummer:

010-2409174

E-mail adres:

rijnsbur@tiscali.nl

(wordt alleen gebruikt voor TeVoet)

Lid van TeVoet:

korter dan één jaar

tussen 1 en 5 jaar

langer dan 5 jaar

Wilt u de ingevulde vragenlijst, vóór 1 oktober, in een gefrankeerde envelop terugzenden aan het secretariaat van TeVoet, Stoofdijk 46, 4671 CS Dinteloord

Informatie uit de vragenlijst die voor de regio van belang is, wordt in september aan de regiocoördinatoren doorgezonden.

Zeven jaar bezig met het Waterliniepad

Vorig jaar september werd het Waterliniepad als officiële LAW geopend. Maar een voorloper van dit pad het pad bestond al veel eerder. Rob Wolfs is ruim 7 jaar mee bezig geweest om eerst de voorloper en daarna de LAW te ontwikkelen. Nu kan hij het pad met gerust hart overdragen aan het Wandelplatform.

Pilot

Rob Wolfs, compagnon van Wolfs&Burgers Routewerk (bureau voor actieve en routegebonden recreatie), begon in 1998 in opdracht van De Stichting Wandel- en Fietsforten met een onderzoek naar ontwikkeling van het Waterliniepad. Dit zou moeten lopen door het strategisch landschap waarin de Waterlinie ligt, ooit de belangrijkste verdedigingslinie van Nederland. Rob stuitte op zeer veel knelpunten, te veel om er gelijk een LAW van te maken. Daarom besloot hij om in 2000 in samenwerking met Uitgeverij Open Kaart en Bureau Lopende Zaken een eerste versie van de route uit te brengen als een soort pilot-project, een route die nog tijd nodig heeft om te 'rijpen'. Het werd een interessante route die evenwel veel over asfalt ging.

Rob zat echter niet stil na deze uitgave, maar zette zich in om de route te verbe-

teren. Het resultaat mag er wezen: het nieuwe Waterliniepad dat vorig jaar september werd geopend, is sterk verbeterd ten opzichte van de eerdere versie.

Projectbureau

Hoe heeft hij dat voor elkaar gekregen? Rob Wolfs: "Na de publicatie van de eerste gids ben ik met de knelpunten bezig gebleven. In eerste instantie lukte het niet om ze op te lossen. Bijvoorbeeld het Waterleidingkanaal bij Breukelen. Als we toestemming zouden krijgen om daarover te lopen, zouden we een heel stuk asfalt langs de Vecht kunnen vervangen door een grasdijk. Het lukte me zelf echter niet om dit met overleg voor elkaar te krijgen."

Tot in 2001 het projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie in beeld kwam. Dit bureau is ingesteld vanuit diverse ministeries en heeft behoud van het culturele erfgoed van de Nieuwe Hollandse Waterlinie tot doel. Het projectbureau schaarde zich achter het Waterliniepad en gaf het toenmalige SLAW de opdracht om de kwaliteit van het Waterliniepad te verbeteren. "Omdat ik vanaf het begin bij het pad betrokken was, heb ik deze opdracht op mijn bordje gekregen", vertelt Rob Wolfs, "en in samenwerking met het projectbureau is het toen wel gelukt om bijvoorbeeld het Waterleidingkanaal bij Breukelen open te krijgen voor wandelaars. Andere voorbeelden van de talloze verbeteringen zijn een pad door natuurreservaat polder de Gagel bij Overvecht Noord en een pad langs de Schalkwijkse Wetering. Ten zuiden van Culemborg zijn routeverbeteringen in uitvoering dankzij de medewerking van een gemeentebtenaar. Ook hier wordt asfalt in de route vervangen door onverhard."

Het thema

Wat was nou belangrijkste factor die hielp bij het oplossen van knelpunten? Rob: "Gemeenten werkten mee vanwege het thema Hollandse Waterlinie, dat scheelt. Hiermee kunnen ze scoren en er is subsidie beschikbaar."

gevraagd naar het voor hem aantrekkelijkste deel van de route, antwoordt Rob Wolfs: "Het stuk tussen Nieuwegein, Jutphaas en Culemborg is voor mij het hart van de Waterlinie. Het strategisch karakter van het landschap is hier nog het meest intact en het is nog open, waardoor het verdedigingsconcept van de Waterlinie nog goed herkenbaar is. Hier loop je langs de inundatiekanalen en vind je op korte afstand van elkaar een aantal verdedigingsbouwwerken, zoals Fort Honswijk, en vele sluisen, schuilplaatsen en kazematten. Bovendien zijn er in dit gebied twee forten waarin je kunt overnachten, da's natuurlijk erg aantrekkelijk."

De kracht van het Waterliniepad omschrijft Rob Wolfs zo: "Het is de eerste route die langs een thema is ontwikkeld en alle elementen daarvan heeft verbonden. Door de samenwerking met het projectbureau is dat ook gelukt. Er is een plan opgesteld, er zijn subsidies binnengehaald, alles met als doel het faciliteren van allerlei manieren om van de waterlinie één geheel te maken en om het thema te laten leven. Daarvan hebben wij natuurlijk ook kunnen profiteren. Het Projectbureau heeft als visie: behoud door ontwikkeling, dus het is niet zo dat alles geheel in oude staat behouden moet blijven en dat er niets mag veranderen."

Overgedragen

Rob Wolfs is nu zeven jaar met het Waterliniepad bezig geweest en heeft beheer en verdere ontwikkeling nu overgedragen aan het Wandelplatform. Het pad wordt nu door vrijwilligers onderhouden. Kan het nog beter, vraag ik hem? "Zeker, het pad gaat nog steeds teveel over asfalt. Bijvoorbeeld tussen Vuren en Gorinchem, zou je eigenlijk niet over de Waaldijk moeten lopen, maar op een echt wandelpad onderlangs. Een andere wens is een onverharde doorsteek door de velden tussen Kille en het Steurgat. Maar daar is veel tijd (en geduld) voor nodig. Dat mogen

anderen nu van mij overnemen," besluit Rob.

De gids heeft een iets andere opzet dan gebruikelijk. Zo bevat de gids veel aantrekkelijke suggesties en kaartjes voor dag- en rondwandelingen. De bedoeling is om hiermee een bredere doelgroep aan te spreken. De kaartuitsnedes zullen hier helaas niet erg behulpzaam bij zijn, want die zijn zo krap mogelijk om de route heen gesneden. Dat maakt de oriëntatie waar de route zich in het landschap bevindt, erg lastig. Hoewel het er speels uitziet, zijn de gebruikelijke, dege-

lijke vierkante kaarten toch een stuk gebruikersvriendelijker. Dat is dan ook het enige minpuntje van de gids.

Sylvia Borg

Waterliniep pad praktisch

Het Waterliniep pad loopt van Weesp tot Werkendam, 145 km. Het is uitgegeven in de LAW-reeks, prijs € 12,60. De vormgeving van het gidsje van dit zg. themapad is wat anders dan we gewend zijn van de bekende lange-afstandsroutes: kleine kaartuitsnedes, per

dubbele pagina een kolom met 'kijkpunten' (linkerpagina) en 'service-informatie' (rechterpagina). Ook nieuw is dat er vijf rondwandelingen aan de eigenlijke route zijn toegevoegd: Aetsveld (bij Weesp, 12 km), Klopdijk (bij Overvecht, 12 km), Lunetten (aan de oostzijde van Utrecht, 15 km), Asperen (bezuiden Leerdam, 7,5 km) en Loevestein (13 km). Het Waterliniep pad is geel-rood gemarkeerd zoals de streekpaden. Bijzonder is evenwel het extra accent dat is aangebracht: een rood/wit/blauwe band met blauwe blokken geven aan dat het om het Waterliniep pad gaat. Het ontwerp voor dit teken is gemaakt door kunstenaar Jeroen Hoogstraten.

In buitengebied van Schijndel

Brabantse Milieufederatie komt op voor zandpaden

De Brabantse Milieufederatie gaat in het buitengebied van Schijndel alle zandpaden in kaart brengen. Voor dit project 'Ommetjes in de Meierij' krijgt ze 6500 euro van de gemeente. In het komende jaar gaat de vereniging paden herstellen, en waar nodig aaneensluiten.

„De sfeer die rond een zandpad hangt, dreigt te verdwijnen door de ruilverkaveling die nu in Schijndel plaatsvindt“, stelt B. van Dinther, woordvoerder van de Milieufederatie. Bij deze herverkaveling worden landbouw- en natuurgronden opnieuw ingedeeld. Van Dinther: „Ik ben bang dat de gemeente sommige paden gaat verharderen. Dat hopen we met dit project te voorkomen: de wandelpaden in de Schijndelse natuur moeten zandpaden blijven.“

Het project duurt tot 2006. Dan brengt Schijndel een kaart uit voor wandelaars. „Die wandelkaart is gericht op mensen uit de regio en niet bedoeld om toeristen te trekken“, vertelt A. van Alebeek, beleidsmedewerker recreatie. „We willen de paden beter op elkaar afstemmen. Nu zit er nog geen plan achter.“

Dat betekent dat er paden bijgemaakt moeten worden om het 'wandelnetwerk' aaneen te sluiten. „Maar een aantal gaan we juist geheel of gedeeltelijk afsluiten voor het publiek“, zegt hij. „Op die manier voorkomen we dat wandelaars vogels verstoren“, stelt Van Alebeek. Van Dinther hoopt dat de 'fijne doorsnijding van paden' zo behouden blijft. „Er verdwijnen overal zandpaden“, zegt hij. „Maar hier in Schijndel kunnen we ze nog redden.“

Naschrift TeVoet: TeVoet deelt de angst van de Milieufederatie (zoals die uit

bovenstaand artikel, overgenomen uit het Brabants Dagblad van 23 juli, spreekt) dat er veel zandpaden verdwijnen door de ruilverkaveling St. Oedenrode. In andere delen van het ruilverkavelingsgebied is die angst al bewaarheid. Een goede zaak derhalve dat de zandpaden in kaart worden gebracht én er zonnig paden worden bijgemaakt om het 'wandelnetwerk' sluitend te maken. TeVoet heeft er vanwege zijn lokale kennis wel wat suggesties voor, maar dit terzijde. Helemaal prachtig is dat het project 'Ommetjes in de Meierij' een wandelkaart gaat opleveren. De paden krijgen daardoor de nodige bekendheid. Dat zal ongetwijfeld het gebruik stimuleren en levert daardoor een bijdrage aan het behoud van de zandwegen.

In dat licht is het voor TeVoet dan ook hoogst opmerkelijk dat de Brabantse Milieufederatie (BMF) tegelijkertijd zandpaden geheel of gedeeltelijk wil afsluiten. Paden die niet meer worden gebruikt, niet meer kunnen worden belopen of anderszins gebruikt, verliezen hun functie en zijn daarmee in feite vogelvrij: groeien dicht (want geen geld voor onderhoud), worden bij het land getrokken of juist geasfalteerd. Dat was dé les die op een studiemiddag over het behoud van zandwegen in de Meierij vorig jaar in Beek en Donk werd uitge-

strooid over de aanwezigen, waaronder dezelfde BMF! De ervaringen in het pilotgebied Gemert-Bakel van de Brabantse reconstructie lieten daar geen misverstand over bestaan.

Het behoud van zandwegen én het aantrekkelijk(er) maken van het landschap voor de wandelaar hoeven volgens TeVoet niet op gespannen voet te staan. Beide zaken kunnen juist heel goed samengaan. De opmerking in het krantenartikel van de woordvoerder van de BMF dat "hij hoopt dat de 'fijne doorsnijding van paden' behouden blijft", doet de wenkbrauwen dan ook eens te meer fronsen. De wensen of belangen van de wandelaar vormen in het project 'Ommetjes in de Meierij' ondanks de naam blijkbaar niet het uitgangspunt. En of de vogels zich in het halffopen Schijndelse landschap veel gelegen laten liggen aan een wandelaar op een zandweg

Een contact tussen TeVoet en de Brabantse Milieufederatie over het project 'Ommetjes in de Meierij' lijkt op zijn plaats. Want dat de wandelmogelijkheden door een dergelijk project juist afnemen, is zeker in het licht van wat er de laatste decennia allemaal al verdwenen is aan (doorgaande) wandelmogelijkheden in Brabant – denk aan de spoorwegovergangproblematiek, andere niet-oversteekbare infrastructuur, stads- en dorpsuitbreidingen en verharding van wegen door gemeenten en in ruilverkavelingen – eigenlijk niet te verteren.

De ministers van 'lopen' en 'wandelen' zijn aan zet

Zonder overdrijving was 23 juni een historisch dag voor de wandelaar. Voor het eerst stond het wandelen centraal in de Tweede Kamer. Twee ministers gaven acte de presence: Karla Peijs van verkeer en waterstaat en Cees Veerman van landbouw, natuurbeheer en voedselkwaliteit.

Wandelaar weer de ruimte geven

Het debat vond plaats naar aanleiding van de Initiatiefnota van Wijnand Duyvendak, tweede kamerlid voor GroenLinks. Een half jaar eerder had hij geprobeerd minister Peijs te verleiden tot het schrijven van een 'Rijkswandelnota'. Peijs zag daar niet direct de noodzaak van in. "Het rijk doet al genoeg voor de wandelaar. Provincies en gemeenten zijn nu aan zet". Duyvendak – zelf geen wandelaar, bekende hij op een door Nemo op 20 mei georganiseerd debat, dus van 'belangenverstrengeling' kan geen sprake zijn – was het daar (terecht) niet mee eens en heeft zijn voorstellen uitgewerkt in een zogenaamde Initiatiefnota 'om de wandelaar weer de ruimte geven'. Een 'wanderverbond' van 22 organisaties waaronder TeVoet, heeft met het oog op het Kamerdebat zijn steun uitgesproken aan het initiatief en in een brief aan de Kamerleden een aantal puntjes op de i gezet. Een samenvatting van deze brief is in deze Lopend Vuur opgenomen. Door het uitlopen van een ander overleg – zo gaat nu eenmaal in de Kamer – was er uiteindelijk nog maar één van de twee geplande uren overgebleven. Toch waren de aanwezige wandellobbyisten het erover eens: het was een positief overleg. Een goede sfeer. Politieke tegenstellingen verdampen en zelfs de ministers knikten zo vaak en vriendelijk dat het leek of ter plekke alle wandelwensen vervuld zouden worden. Het CDA was zo wandelvriendelijk dat ze zelfs wildroosters als een knelpunt voor de wandelaar zagen. Van links tot rechts werd Duyvendak gefeliciteerd met zijn nota.

Door tijdgebrek werd besloten dat alleen een eerste termijn zou plaatsvinden, met inbreng van de woordvoerders en dat in september een vervolg gepland wordt. De ministers – zij moesten door de positieve sfeer iets langer nadenken over 'hun uitvluchten' – hebben moeten beloven dat hun reactie op de gestelde

vragen en gemaakte opmerkingen op papier komt. Het vervolggoverleg kan dan plaatsvinden mede aan de hand daarvan. We mogen dan ook hopen dat er in tweede termijn nog langer wordt nagedacht. En er daadwerkelijk de benodigde spijkers met koppen worden geslagen.

De eerste termijn

De vijf inbrengen in eerste termijn kwamen van Ger Koopmans (CDA), Joanneke Kruijzen (PvdA), Janneke Snijder-Hazelhoff (VVD), Ineke van Gent (GroenLinks) en Arda Gerkens (SP).

De inbrengen waren inhoudelijk terzake en droegen duidelijk de sporen van de brieven van het 'wanderverbond' en het verrichte lobbywerk. Dat zijn dus punten als: Wegenwet (wegenlegger) functioneert niet; geen goede landelijke regeling voor wandelen op agrarische grond; WA- en/of opstalverzekering ingeval van schade door het wandelen over agrarische grond; barrières als gevolg van afsluiting overwegen en nieuwe infrastructuur; ecologische verbindingen zoals ook ecoducten óók voor wandelverbindingen; openstelling schouwpaden en onderhoudswegen Rijkswaterstaat en waterschappen; handhaving openstellingregelingen; voetganger, wandelaar in de inrichtingen ontwerpeisen woonwijken; toepassing borden 'openbaar voetpad', en het combinatiebord fiets/voetpad; een convenant of bestuursakkoord met meerdere partijen (lage overheden) om de vele kleine, maar in samenhang belangrijke punten van verbetering tot stand te brengen.

Duyvendak zelf benadrukte dat hij niet

bedoeld heeft dat de rijksoverheid dwingend allerlei zaken oplegt aan lagere overheden, maar dat het Rijk in deze een regierol zou kunnen en zijns inziens ook zou moeten vervullen.

De korte reacties van Peijs en Veerman waren positief van toon. Peijs zegde toe serieus te willen kijken naar de mogelijkheid om wandelverbindingen mee te nemen in het ontsnipperingsprogramma (Meerjarenplan ontsnippering natuur); ook mensen moeten gebruik kunnen maken van de EHS - dat was het uitgangspunt.

Veerman stelde dat hij de minister van wandelen (recreatie) was en Peijs de minister van lopen (verkeer). Hij wilde samen met Peijs bezien of een route als het Pieterpad geheel knelpuntvrij kon worden gemaakt; tevens voldoende geld

voor kwaliteitsimpuls landelijk netwerk. Hij zegde toe provincies te willen steunen in plannen om de stad-landverbindingen voor wandelaars te verbeteren. Tot slot zei hij de overheidsvergoeding voor wandelen op agrarische grond, alleen voor het landelijk netwerk van LAW's - te willen verhogen tot € 4,50 per strekkende meter per 10 jaar. Verder zocht hij een mogelijkheid om wandelen op agrarische grond mee te nemen in de Mestwet, waarin toch een strook van 5 meter langs waterwegen vrijgehouden wordt.

Wensen

Soms is het belangrijker te letten op wat er niet gezegd is dan wel. Zo kwam de Pachtwet niet ter sprake. Waarschijnlijk wilde niemand zijn vingers daaraan

branden – ‘geen dwingende zaken opleggen’ – terwijl wijziging ervan dringend gewenst is. Nu blokkeert de Pachtwet openstelling van bijvoorbeeld oeverpaden en dijken, terwijl waterschappen en terreinbeherende instanties als Staatsbosbeheer tot openstelling willen overgaan.

De discussie over de vergoedingen voor het wandelen over agrarische grond bleef beperkt tot de LAW-routes. Prima dat de vergoeding voor de LAW's (geldt die verhoging trouwens ook voor streekpaden en thematische routes??) van één gulden per strekkende meter naar € 4,50 wordt verhoogd, maar qua toepassing is het een druppel op de gloeiende plaat. Over andere, regionale netwerken werd namelijk niet gerept, terwijl juist daar de winst behaald moet worden, wil het agrarisch cultuurlandschap daadwerkelijk voor de wandelaar kunnen worden opengelegd, zoals in de rijksnota Agenda Vitaal Platteland wordt voorgestaan. Die toegankelijkheid is een steeds terugkerend punt in allerlei nota's en adviezen om de vitaliteit van het landelijk gebied te vergroten, zoals zeer recent nog in het advies van de Raad voor het Landelijk Gebied in haar advies over kwaliteitsbeleid voor het platteland 'Tijd voor kwaliteit' (juni 2005). Dat schept volgens TeVoet verplichtingen voor het rijk. De rekening kan niet alleen in de regio worden gelegd, zeker nu allerlei subsidiemogelijkheden vanuit het rijk en Europa naar de regio op dit punt worden afgebouwd.

'Met iets komen'

De ministers moesten 23 juni 'met iets komen'. Dat is gebeurd. Het is niet alleen zaak nauwkeurig te letten op de verzilvering van de ministeriële toezeggingen. De wandellobby moet er voor zorgen dat ook andere echt noodzakelijke punten – hierboven zijn er twee genoemd – afdoende worden opgelost, in september bij de tweede termijnbehandeling. De kans om het wandelen op de politieke agenda te zetten, doet zich maar één keer voor.

Harry Benschop

Met dank voor de aantekeningen van directeur Henk Dikker Hupkes van de Stichting LAW-Wandelplatform en Peter Spruijt van Nemo over het Kamerdebat op 23 juni..

Brief 'wandelverbond' aan de Tweede Kamer

Wandelen vraagt politieke aandacht

Nederland wordt steeds minder aantrekkelijk voor de wandelaar. Dit is het gevolg van een groot aantal sluipende, veelal kleinschalige ontwikkelingen. Deze geven zelden aanleiding tot massaal protest, maar leiden wel tot een gestage afname van de leefkwaliteit. Dat schrijft ir. Arie de Jong, voorzitter van het Wandelplatform, namens een groot aantal organisaties aan de vaste kamercommissies voor verkeer en waterstaat en voor landbouw, natuur en voedselkwaliteit. Deze praten donderdag 23 juni a.s. over het wandelbeleid. "Enerzijds groeit de behoefte aan wandelmogelijkheden, dichtbij huis en verder weg. Anderzijds is de druk op de ruimte vanuit de overige functies en de barrièrewerking van rondwegen, bedrijventerreinen, spoor-, water en autowegen zo groot, dat ons land steeds meer uiteenvalt in hokjes waarbinnen nog te wandelen valt maar waartussen de verbindingen ontbreken. Dat hoeft niet zo te zijn en waar het fout gaat is herstel mogelijk, maar bestuurlijke wil en aandacht is daarvoor wel noodzakelijk."

De 21 organisaties die zich achter deze noodkreet gesteld hebben, waaronder naast wandelorganisaties onder meer Zorgverzekeraars Nederland, NOC*NSF, ANWB, KNAU en de Hartstichting, pleiten voor een Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS) 'Wandelen' tussen de ministeries van V&W, LNV, VROM en VWS, het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen. Omdat 'wandelen' raakvlakken heeft met een groot aantal beleidsterreinen, zowel landbouw, natuur, verkeer, stedelijke omgeving als gezondheid. De behoefte aan wandelmogelijkheden groeit, terwijl verbindingen verloren gaan en paden verhard worden. Bij gebrek aan een landelijk initiatief en onderlinge afstemming is geen sprake van een overall krachtige aanpak van alle betrokkenen. Een extra impuls vanuit een coördinatie door het Rijk is daarom noodzakelijk, aldus de brievenrichters.

In de brief worden ook oplossingen aangedragen. Zo wordt gesteld dat de mogelijkheden tot wandelen in Nederland met een grote sprong vooruit zouden kunnen gaan door openstelling van alle schouw- en onderhoudspaden. Aanpassing van de Waterschapswet en reglementen kan hier toe noodzakelijk zijn. Mogelijk kan een landelijke verzekering in het leven worden geroepen om de risico's van vandalisme voor waterschappen te beperken.

Om agrariërs en particulieren te verleiden ook wandelaars op particuliere paden te accepteren zou een standaardvergoeding voor het 'recht van overpad' in het leven geroepen moeten worden, op een commercieel interessant niveau. "Wij denken daarbij aan minimaal € 0,40 per meter per jaar, vooral in te zetten rond steden en concentraties van verblijfsrecreatie." Dit sluit aan bij de resultaten van het recent bekend gemaakt onderzoek van onderzoeksinstituut LEI dat schat dat een vergoeding van € 0,21 tot € 0,64 per strekkende meter wandelpad per jaar tegemoet komt aan de kosten voor aanleg en beheer. Specifieke eenmalige investeringen als bruggetjes en hekken zouden daarnaast apart vergoed moeten worden. Barrières in bestaande wandelverbindingen moeten worden voorkomen en bestaande barrières waar mogelijk worden opgeheven. Daarom verzoekt het Wandelplatform de Kamerleden er bij de Minister van V&W op aan te dringen behoud en verbetering van recreatieve dwarsverbindingen uitgangspunt te laten zijn bij nieuwe aanleg van wegen en spoorlijnen. Ook zouden ecologische (dwars)verbindingen, zoals ecoducten, in principe geschikt moeten worden gemaakt en opengesteld voor wandelaars en fietsers.

Nieuwbouwwijken en bedrijventerreinen zouden zodanig moeten worden aangelegd dat bestaande wandelverbindingen behouden blijven, dat binnen de nieuwbouw een aantrekkelijk 'grid' van wandelmogelijkheden ontstaat met prettige verbindingen naar het buitengebied, waarin een fijnmazig netwerk van wandelpadjes volop mogelijkheden biedt voor korte ommetjes. Deze wandelmogelijkheden dienen – in ieder geval dichtbij huis – ook geschikt te zijn voor mensen met een functiebeperking.

Dit laatste sluit nauw aan bij het streven van de coalitie 'Nederland Actief!' die zich sterk maakt voor voldoende beschikbare groene buitenruimte in en om de stad, om te kunnen sporten, bewegen of recreëren. Tevens sluit het aan bij actuele gezondheidsthema's. Gezond gedrag (meer bewegen) is sterk afhankelijk van een uitnodigende groene infrastructuur en leefomgeving, zo blijkt uit divers onderzoek.

Persbericht Wandelplatform

Tiengemeten: struinen voor gevorderden

Op 30 juni is het startsein gegeven voor de natuurinrichting op Tiengemeten, het eiland in het Haringvliet. Eind 2007 moet het werk klaar zijn. Tiengemeten wordt herschapen in een eiland met drie gezichten: Wildernis, Weelde en Weemoed. Voor de wandelaar wordt het struinen.

De laatste oogst

De laatste oogst wordt dit najaar van het land gehaald. Jaren heeft Natuurmonumenten naar dat moment uitgekeken. Al in 1996 heeft deze vereniging met hulp van de overheid Tiengemeten aangekocht.

Als de laatste boer is vertrokken, blijven er nog maar twee vaste eilandbewoners over. En een aantal weekendgangers; maar voor hen hanteert Natuurmonumenten een uitsterfconstructie. Druk is het er dus allerminst.

Alleen wandelaars hebben er nog wat te zoeken.

In de pas verschenen brochure van Deltanatuur wordt het zo beschreven: 'Er gebeurt iets groots, iets fantastisch op het eiland Tiengemeten. Het hele eiland, duizend hectare groot, wordt in één keer puur natuur. Echte wilde natuur, met stromende geulen en kreken. Waar je eindeloos kunt wandelen door gebaad en ongebaad terrein, terwijl de imposante zeearend boven je hoofd cirkelt. Onderweg rust je even uit op de oostpunt van het eiland, waar de sfeer van het platteland anno 1850 weer tot leven komt. Tiengemeten is Deltanatuur zoals het bedoeld is: uitgestrekt, afwisselend en toegankelijk. Natuur om van te genieten!'

Vergeten stukje Nederland

Aan het begin van de zeventiende eeuw slijbt in het Haringvliet een zandplaat op van krap vijf hectare. Een halve hectare heet dan nog een gemet, vandaar de naam Tien gemeten.

Beetje bij beetje polderen de Hollanders tussen 1750 en 1860 het land in. Uiteindelijk bestaat het eiland uit zeventien honderd hectare landbouwgrond en ook nog eens driehonderd hectare buitendijks: de Blanke Slikken.

Op de kleiige grond is het goed boeren. In de negentiende eeuw worden meekrap, tarwe en vlas verbouwd, later piepers, witlof, bieten en granen. Van de Blanke Slikken worden tot 1970 – de sluiting van de Haringvlietsluizen – ook riet en biezen geoogst. Daarna niet meer. Het getij dat dan overblijft komt niet hoog genoeg waardoor het rietland verruigt.

Tot in de jaren veertig van de vorige eeuw lijkt Tiengemeten een vergeten stukje Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog wordt dat ineens anders. De plannen voor een nieuwe bestemming buitelen over elkaar heen: woon-eiland, vrachtvliegveld, kerncentrale, vakantiebungalows, slibdepot. Telkens ketsen de plannen af. Dan komt het kabinet met plannen voor een ecologische hoofdstructuur door Nederland.

Tiengemeten hoort daarbij, want het biedt unieke mogelijkheden voor het herstel van zeldzame zoetwatergetijden-natuur. In 1994 schrapt de provincie Zuid-Holland definitief de baggerbergingsplannen en wijst Tiengemeten aan als natuurontwikkelingsgebied: 'getijdennatuur, ook geschikt voor recreatie met herkenbare cultuurhistorie'.

Drassige natuur

Bij het uitwerken van de exacte inrichting – waar wordt gegraven en waar niet – is de ontstaansgeschiedenis en dus de natuurlijke gesteldheid van het terrein bepalend geweest. Doordat het eiland bestaat uit steeds opnieuw aangeslibde en later ingepolderde stukken grond, zijn er natuurlijke hoogteverschillen. Moerassen en plassen kunnen dus het eenvoudigst in de laagste delen worden gemaakt. Zo gebeurt het ook. Cultuurhistorisch waardevolle delen en gebouwen blijven behouden. Met een beperkt aantal ingrepen wordt het eiland omgevormd tot drassige natuur die in de wintermaanden grotendeels onder water staat en naar de zomer toe geleidelijk droger wordt.

Zo wordt Tiengemeten een eiland met drie gezichten: Wildernis, Weelde en Weemoed. Wildernis in het westen en zuiden waar natuur en water vrij spel hebben. Weelde in het midden als een uitgestrekt paradijs voor vogels en planten. Weemoed in het oosten in de vorm van cultuurhistorisch herstel van de Oude Polder. En overal blijft Tiengemeten toegankelijk voor recreanten, zo belooft Deltanatuur!

De Oude Polder die in 1750 als eerste werd bedijkt, wordt het land van Weemoed. Daarvoor wordt de vroegere bedijking hersteld. In 1953 zijn ook op Tiengemeten de buitendijken doorgebroken. Bij het herstel daarvan zijn de binnendijken verdwenen: de grond werd in de nieuwe buitendijk gebruikt. Door de oude dijken rond de Oude Polder herstellen wordt het ontstaan van het eiland gemarkeerd. In de Oude Polder herleeft ook de Zeeuwse tarweteelt, de teelt van vóór 1900. Zo ontstaat een waardevol biotoop voor inheemse akkerkruiden die bijna of helemaal uit Nederland verdwenen zijn en voor bijzonder akker- en weidevogels.

Weelderig en wijs. Dat wordt het midden van Tiengemeten. Dit midden ligt van nature wat lager. De bodem laat het water ook slecht door. De gemalen worden stilgezet en dankzij regen en stormen veranderen de polders 's winters in één groot open water. Duizenden ganzen, smienten en andere eendensoorten komen hier veilig rusten. In het voorjaar zal de grond langzaam droogvallen. Op de enorme slikvlakte die dan ontstaat, komen tienduizenden steltlopermpjes foerageren. De stukken die zomers droogvallen, raken begroeid met gras en bieden broedgelegenheid aan gaspieper en tureluur.

Het grootste deel van Tiengemeten wordt échte getijdennatuur. Aan de zuidkant van het eiland wordt een twintig meter breed gat in de dijk gegraven. Het gat is het begin van een brede kreek die over het eiland naar het westen loopt. Daarmee komt het eiland onder invloed van het tijverschil van 30 centimeter in het Haringvliet. Eb en vloed doen uitgestrekte rietvelden, ruigten en kleinere krekken ontstaan. De nieuwe waterige **Wildernis** wordt wilder dan de huidige rietruigte op de Blanke Slikken; die liggen namelijk een meter hoger en het water kan er niet vrij stromen. In de nieuwe wildernis heerst de dynamiek van het water die getijdennatuur maakt: zeldzaam in heel Europa.

Wie zich afvraagt wat er met de karakteristieke bebouwing op het eiland gaat gebeuren, Natuurmonumenten wil de elf meest karakteristieke gebouwen proberen te behouden en samen met derden een kostendekkende exploitatie te

realiseren. Rond de bebouwing bij de Grote Haven, enkele boerderijen en kleinere huisjes, wordt een nieuwe dijk aangelegd. Daarvoor wordt de grond die vrijkomt bij het graven van de kreek gebruikt.

Eiland vol beloften

Het eeuwenoude land van Tiengemeten wordt 'waterige weelderige wildernis', waardevolle natuur die iedereen kan en mag beleven. Het oosten wordt het minst ruig en zal volgens de plannemakers de meeste bezoekers trekken: 'via een attractieve wandelroute kunnen zij het eiland beleven met zijn weidheid, stilte, oude akkers en grasgorzen'. Het westelijk deel wordt ruiger. De plannen voorzien in beperkte voorzieningen voor de recreant: 'vanaf de haven wordt een pad aangelegd in het uiterste westen. Daar vandaan kunnen de wilde wandelaars de zuidelijker wildernis doorkruisen. Struinen voor gevorderden'. Middenop het eiland wordt een vliedberg hersteld, 'waar je straks kunt genieten van een uitzicht over het hele eiland'.

Het belooft! Delen van het eiland die nu niet toegankelijk zijn, worden opengesteld, zoals het westelijk deel rond de beide rietheuvels. Zo'n jaar of vijf terug mocht je daar nog komen, daarna is het afgesloten. Toen al moest je je weg zoeken over nauwelijks begaanbare paadjes, wat in de groep stevast tot verwondering en hilariteit leidde: "Dat je hier je weg nog kunt vinden. Wat een avontuur." TeVoet is benieuwd – maar wil er zeker ook over meedenken – op welke wijze Natuurmonumenten dit gebied gaat 'openleggen' voor de wilde wande-

laar. Hopelijk op een interessanter manier dan met het huidige laarzenpad door de Blanke Slikken. Ook al door de hoge begroeiing wordt dit pad snel monotoon en ben je blij dat je weer bij de dijk bent.

Wie zich nu al een beeld wil vormen hoe de Weelde wordt, kan het best in de Brabantse Biesbosch een kijkje nemen. Net op de Brabantse Oever bij het veer van Kop van het Land zijn in de Boven- en Beneden Spieringpolder krekken gegraven: tienduizenden vogels foerageren en rusten op het water. Voor de Wildernis geeft struinen door de Tiendgorzen struinen of een blik op de buitenrand van de Korendijkse Slikken een goede indruk. Het oeverdeel van de Korendijkse Slikken, op aandringen van TeVoet nu het hele jaar door bereikbaar met het zelfbedieningspontje, is water-natuur zoals Tiengemeten er na een aantal jaar uitziet. Tiendgorzen, naast de veerstoep bij Nieuwendijk, is een jongere wildernis. Ook voor dit gebied heeft TeVoet zich moeten inzetten voor een betere toegankelijkheid; in dit geval om de zomerkade van de veerstoep tot aan de jachthaven het hele jaar door open te krijgen.

De gang van zaken in de Korendijkse Slikken en Tiendgorzen stemt wel tot nadenken. Het is te hopen dat die niet exemplarisch is voor de ontwikkelingen op Tiengemeten, en dan met name voor de toegankelijkheid. Dat zou volgens TeVoet op gespannen voet staan met de aanwijzing in 1996 van het eiland door de provincie Zuid-Holland tot 'getijdennatuur, ook geschikt voor recreatie'. Woorden van gelijke strekking werden eertijds ook gebezigd in de plannen voor Tiendgorzen!

Een handvol wensen

Afgelopen jaren blijkt het inspelen door Natuurmonumenten op de recreant en de wandelaar in het bijzonder op Tiengemeten zeker niet optimaal. Enkele voorbeelden. De kaart van het eiland (bij de veerpont) is sterk verouderd; de rode wandelroute, toch al weer vier jaar in gebruik, staat er niet op aangegeven. De tijden van de veerdienst zijn niet afgestemd op de recreatieve functie die Tiengemeten de laatste jaren steeds meer heeft gekregen: minder afvaarten op de zondag dan door de week (al is bekend dat hierbij ook andere belangen spelen). De vaartijden zijn ook nergens op internet te vinden, ook niet op de site van Natuurmonumenten. Op het eiland is geen horeca- en toiletvoorzie-

ning. Ook café-restaurant De Veerdienst in Nieuwendijk, waar de boot vertrekt, is definitief gesloten, maar dat kan

Natuurmonumenten moeilijk worden aangekend.

Vanaf eind dit jaar kunnen bezoekers voor inlichtingen wel terecht in een informatiecentrum, in de

Margueritahoeve, de eerste boerderij als je vanaf de boot het eiland op stapt. Op de oostpunt is al een klein kampeerterein, alleen voor tenten, gerealiseerd; maar veel bekendheid wordt daaraan niet gegeven, al helemaal niet op

Tiengemeten zelf. De

Griendwei is verrijkt met een fraaie, nieuwe kijkhut; maar waarom je vanaf de kijkhut niet dor de wei onderlangs de dijk naar de enkele honderden meters verder gelegen picknicktafel mag, is een raadsel. Nu word je gedwongen vanaf de weg heen en terug naar de kijkhut te lopen. Om betreding van de griendwei en de eromheen liggende dijk te voorkomen is enkele jaren geleden de rode route onderlangs de dijk verlegd. Het pad dat nu tussen sloot en prikkeldraad is uitgespaard, is wel heel smal, zeker als de brandnetels overdadig groeien. Dat had zeker anders gekund. Volstaat een bord dat je alleen 'onderlangs' mag en niet 'op de dijk' – tussen Nieuwendijk en Zuid-Beijerland in de Hoeksche Waard is onlangs een dergelijk bord geplaatst – echt niet?

In de Hoeksche Waard zijn overigens wel twee wensen van TeVoet – een voor de wandelaar aantrekkelijker route vanaf plaatsen waar je met de bus kunt komen naar de pont toe – ten dele vervuld. In het kader van het wandelpadenplan Hoeksche Waard, TeVoet is daar intensief bij betrokken geweest, zijn er voor de wandelaar aanzienlijke verbeteringen aangebracht vanaf Goudswaard en Zuid-Beijerland naar Nieuwendijk.

Niet meteen

In 2008 moet het nieuwe Tiengemeten worden opgeleverd. Tijdens de 'verbouwing' blijft het eiland toegankelijk. Met een beperkt aantal ingrepen van graven, doorsteken en begrazen worden op Tiengemeten voorwaarden geschapen voor nieuwe natuur. Het eiland zal steeds een andere aanblik bieden. Voor mij reden om met enige regelmaat voet aan wal te zetten en de veranderingen met eigen ogen te aanschouwen. Voor wie dat ook wil doen, de rode route rond het eiland geeft daar de beste mogelijkheden voor. Je dag is er goed mee gevuld. Laten we wel hopen dat Natuurmonumenten aangeeft wanneer het gat in de zuidelijke dijk wordt gegraven. Door dat gat zal de rondwandeling niet meer mogelijk zijn.

Verwacht niet dat het eiland in 2008 helemaal klaar is. Het duurt even voor de Wildernis echt wild is. De eerste jaren zal het nog kaal zijn. Echt lang zal dat niet duren. De grond is voedselrijk waardoor planten als een speer uit de grond schieten en groeien. De dynamiek van het water helpt daaraan mee. Dus ook na 2008 is er alle reden voor een herhaald bezoek aan de Weemoed, Weelde en Wildernis van Tiengemeten.

Wilhelmien Dijkstra

Tiengemeten *praktisch*

Houdt er rekening mee dat er op Tiengemeten geen horeca is. Er is ook geen waterpunt. Neem dus voldoende eten en drinken mee. Café De Veerdienst in Nieuwendijk bestaat niet meer.

Het pontje naar Tiengemeten vertrekt vanaf het dorpje Nieuwendijk aan de zuidkant van de Hoeksche Waard. Door de week vanaf 10.00 uur op elk heel uur, op zaterdag al vanaf 8.00 uur. Op zondag onregelmatiger: om 9.00, 10.00, 12.00, 14.00, 16.00 en 17.00 uur. Vanaf het eiland zijn de vertrektijden ongeveer 10 minuten later. Vergeet niet op tijd de lamp aan te zetten!

Voor wie met het openbaar wil reizen, vanaf Rotterdam Zuidplein vertrekken bussen naar Goudswaard (lijn 160) of Zuid-Beijerland (lijn 164, of wat sneller met lijn 133 naar Numansdorp en daar overstappen op lijn 164). In de regel rijden bus 160 en 164 elk uur; op zondag elke twee uur. Vanaf Zuid-Beijerland is het nog zo'n 4 km lopen naar de veerpont, vanaf Goudswaard afhankelijk van de te kiezen route zeker het dubbele.

Voor meer informatie over de ontwikkelingen op Tiengemeten: www.tiengemeten.deltanatuur.nl.

Van oud naar nieuw en omgekeerd

De zuidoosthoek van de Noordoostpolder is de laatste jaren veranderd in een gebied met veel wandelmogelijkheden. Voor velen onbekend, maar zeer de moeite waard. Deze Lopend-Vuur-wandeling vanuit Vollenhove op het oude land gaat om het Kadoelermeer en door het Voorsterbos met een mogelijke rust in Kraggenburg. Totale afstand 18 à 19 km.

Routebeschrijving

Aanloop vanaf bushalte zwembad: Loop richting rotonde en Shipyard Huisman. Bij rotonde linksaf via parkeerplaats en haven naar VVV-kantoor.

A. Vollenhove – Kraggenburg (13 km)

Start bij VVV-kantoor, trap op, RD langs hotel Seidel. Eerste weg RA Kerkplein, RA klinkerpad tussen kerk en binnenhaven (wit/rode markering volgen).

LA brug over, fietspad volgen. Eind fietspad RA, straat volgen. RA de Voorst, weg wordt fietspad.

Langs de rand van de Voorst waar ooit de Zuiderzee op de klifkust van keileem beukte. Vandaar de golfbrekers voor de kust, onlangs gerestaureerd.

Waar wit/rode markering naar beneden gaat, RA over veerooster dijk volgen. Bij verkeersweg en aan de overkant picknickplaats, RA over Kadoelerbrug.

Bij de Kadoelerbrug bevindt zich de keersluis die moest voorkomen dat bij storm en hoog water in het IJsselmeer en Zwarte Meer het opgestuwde water het gebied tussen Vollenhove en Blokzijl ging bedreigen. De functie van kering is overgenomen door de opblaasbare balgstuwkering bij Ramspol.

RA langs loskade, LA schelpenfietspad. Fietspad 1 km volgen.

In de zomer een prachtig vlinderpad dankzij het kappen van de bosranden. Aan de rechterhand op een gegeven moment ook een vlinderdoorgang naar de dijk en over het water naar het oude land.

Links van het fietspad komt een breed graspad. Doorlopen tot asfaltkruising met afsluitbomen. RA naar parkeer-

plaats, door klaphekje naar dijk.

Op dijk LA. Bij routepaal met bordje met voeten RD. Bij volgend routebordje met voeten LA, dijk af door klaphek. Kronkelpaadje door bos volgen tot brede weg met schelpenfietspad. RA, 50 m voorbij een kronkelige sloot aan de rechterhand die met een betonnen duiker onder dit pad doorgaat, volgt u de voeten LA, een kronkelig pad het bos in.. Het paadje komt uit bij een open gebied, het Kadoelerveld.

Landbouwgebied werd hier omgevormd tot natuur. Het gebied wordt begraaasd door Schotse Hooglanders. Bij de inrichting van het gebied is een prehistorische houten kano gevonden.

RA, volg de richting van de voeten, loop langs de bosrand. Ga door het klaphek. Bij een heuvel met stenen LA over betonfietspad. RD over verkeersweg naar bruggetje. Bruggetje over, RA (verlaat route met voeten). In de bosrand 1e pad LA.

We lopen de voormalige dennenzaadtuin in.

Eerste pad RA. Bij hoogspanningsleiding LA. Pad maakt bocht naar rechts en gaat onder de hoogspanningsleiding door. LA naar T-splitsing. (Pad van rechts negeren). Op T-splitsing RA en langs afsluitboom.

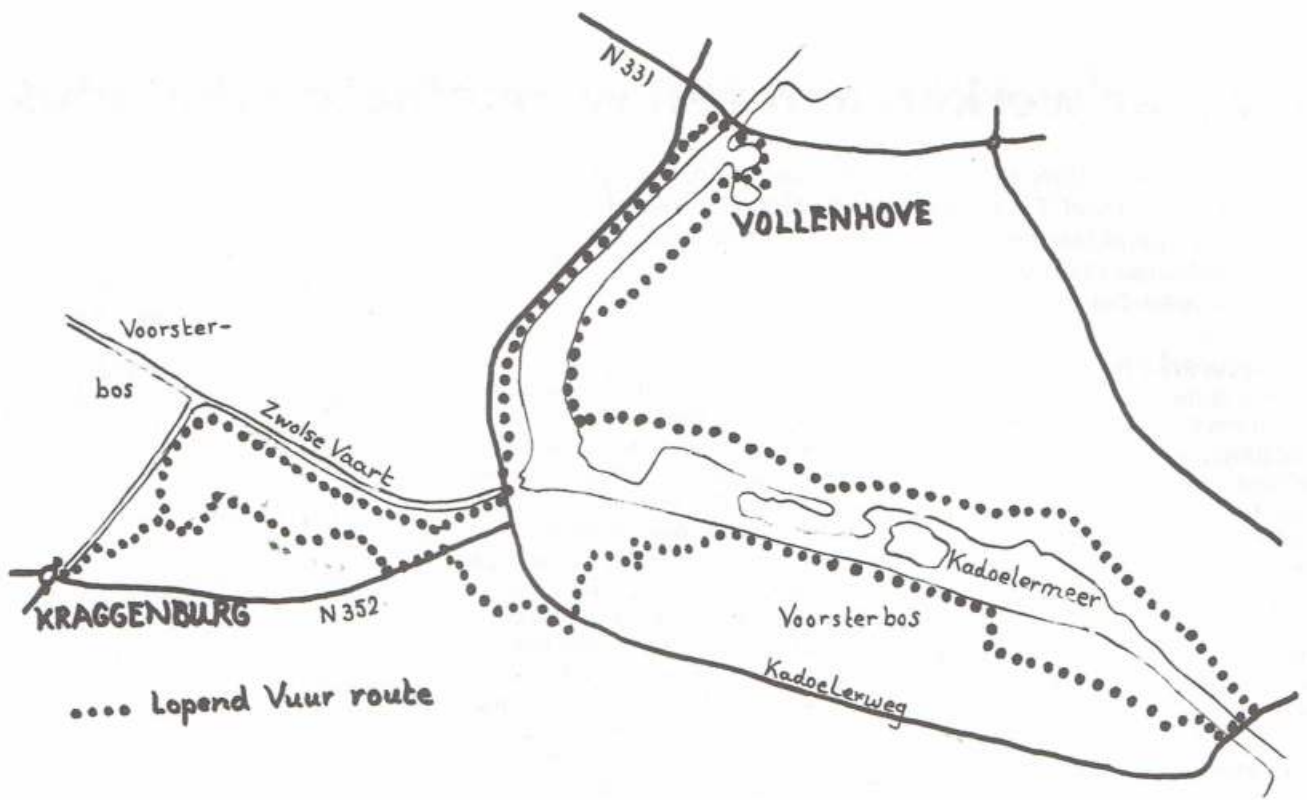
Bij verkeersweg LA over fietspad. Bij tweede bosweg (50 m voor bushalte Paardenweg) RA, oversteken en bos in. Brede weg geruime tijd volgen. Tot derde weg links, LA. Wordt graspad. Op T-splitsing RA en over vlonder. Smal pad door bos. Tot T-splitsing op breed pad. LA. (Variant: of RA, 18 km-route zonder horeca, vervolgen bij *).

Na 10 meter RA, rode pijl volgen. Volg het kronkelpad door het bos. Ga via de klaphekjes over het Kraggenburgerveld, door een bosje. Voor het kanaal LA, klinkerweg. Bij het schelpenpad RA over de brug. Op de kruising met asfaltweg LA. Voor de rotonde LA over het tegelpad. Steek de weg over. Bij de wegwijzer RA richting Kraggenburg. Over de stenen brug LA naar Hotel-Restaurant Van Saaze of RD naar bushalte

B. Kraggenburg – Vollenhove (6 km)

In Kraggenburg vanaf de bushalte richting stenen brug en de weg naar het dorp. Deze weg oversteken en over tegels verder. (Vanaf hotel-restaurant Van Saaze RA het dorp uit over de stenen brug richting rotonde. Dan RA over de tegels.)

Water rechts houden. Aan het einde van de tegels LA, richting Voorsterbos.

Verkeersweg oversteken. Bij wegwijzer 4475-22 RA, ook richting Voorsterbos. RA het eerste schelpenpad, steek de stalen brug over, LA. Bij klinkerweg LA langs het kanaal. De weg stijgt. Volg de rode pijltjesroute. Boven aangekomen RA Voorsterbos in. Loop over het Kraggenburgerveld en ga twee keer door een klaphekje. Volg het kronkelpad door het bos tot de T-splitsing. LA. Nu pijltjes rode route verlaten.

*Breed pad ongeveer 1,7 km volgen. Zwolse Vaart komt links ernaast. Wegen naar rechts negeren. Waar het pad afbuigt van de Zwolse Vaart, ongeveer 100 meter voor het eind met afsluitboom, LA klein kronkelig pad. (Vanaf hier wit/rode markering volgen tot Vollenhove.)

Over stuw, links aanhouden, Op T-splitsing LA. Bij de vaart RA, trap omhoog.

LA sluis over. Ca. 100m na gemaal RA richting scheepswerf. 1e weg LA negeren. Op Y-splitsing LA, over hek. Grasdijk op.

Aan de linkerhand ligt de wind- en stroomgoot, een proefmodel van het voormalig Waterloopkundig Laboratorium.

Grasdijk steeds volgen, niet linksaf over hek de dijk verlaten, maar RD tot gebouwen op de dijk. Links langs de gebouwen over de grasdijk. Tot verharde weg.

RD tot verkeersweg met fietspad. RA over de brug. RA langs parkeerterrein/haven naar VVV-kantoor of RD naar bushalte.

Jan-Frederik Lubbers

Lopend Vuur Route praktisch

- Eigen vervoer: Parkeergelegenheid in Vollenhove bij de haven, in Kraggenburg in de buurt of bij Hotel-Restaurant Van Saaze.
- Openbaar vervoer: Lijn 71/78 Zwolle - Emmeloord v.v. (via Zwartsluis!), uitstappen in Vollenhove bij de bushalte Zwembad, in Kraggenburg bij de halte Kraggenburg.
- Horeca: Vollenhove diverse mogelijkheden. In Kraggenburg bij hotel-restaurant Van Saaze.

Twee jaar werken aan een wandelnetwerkje-plus

De eerste contacten dateren van zo'n twee jaar terug. Nu ligt er een concreet projectvoorstel. En als alle subsidieverzoeken worden toegekend, ligt er volgend jaar een wandelnetwerkje rond Oud-Sabbinge én moet het landschap in dit deel van Zuid-Beveland een mooie impuls hebben gekregen. Een terugblik op het proces.

Twee netwerken

Najaar 2003 zocht Nelleke Luteijn, vrouw van een fruiteler bij het dorpje Oud-Sabbinge, contact met mij. Met enkele ideeën om het Eiland van Wolphaartsdijk meer te laten bieden aan de wandelaar. Wat ze van TeVoet – ze was op een beurs met onze vereniging in contact gekomen – kon verwachten, was haar vraag. Nu had ik zelf bij de voorbereidingen van het Oosterscheldepad ook al een begerig oog op een aantal binnendijken in het gebied tussen Goes en Arnemuiden laten vallen. Die waren beslist de moeite waard om over heen te lopen. Stukken waren openbaar, maar vooral een aantal grasdijken waren afgerasterd en in particuliere handen. Uiteindelijk is toen besloten het Oosterscheldepad niet door dit gebied heen te voeren.

Het goede gevoel om iets met de vraag te doen, was er dus wel. Eerst een half jaar later is het echt opgepakt. Vanuit drie kanten waren er ideeën voor het gebied. Het ging er niet alleen om het gebied op een goede manier open te leggen voor de wandelaar. Voor de Zeeuwse Milieufederatie was het gebied een van de drie pilots voor haar 'landschappelijk netwerk': welke landschappelijke maatregelen moet je nemen om de vitaliteit van de streek te verbeteren. Als derde waren er in de gebiedsvisie 'Rondom het Veerse Meer' wensen voor het gebied op tafel gelegd. Wensen die door betrokken overheden als de gemeenten, provincie en waterschap maar ook bijvoorbeeld de recreatiesector bestuurlijk zijn onderschreven. Op aandringen van TeVoet

zijn alle partijen door het secretariaat van het Veerse Meer-gebiedsproject bijeen gebracht. Dat heeft geleid tot een samenwerking voor een wandelnetwerk en een landschappelijk netwerk voor het gebied rond de dorpen Oud-Sabbinge en Wolphaartsdijk. Beide netwerken zouden elkaar prima kunnen versterken. Stelliger gezegd: het ene netwerk kon niet zonder het andere. Alle betrokken waren het eens dat juist de combinatie van de twee netwerken de kracht van het project vormde. Voor de uitwerking van beide netwerken is een initiatiefgroep opgericht, waarvan TeVoet gevraagd is de trekkersrol op zich te nemen.

Rechtspersoon

Toen begon het werk pas echt. Het op kaart zetten van een voor de wandelaar interessant wandelnetwerkje was eigenlijk nog het minste. Om beide netwerken tot één concept te maken is aan de Dienst Landelijk Gebied een opdracht gegeven. Kort gezegd kwam het erop neer dat we wisten wat er nodig zou zijn om de ontstaansgeschiedenis van het landschap in één oogopslag duidelijk te maken en waar de wandelaar het best langs geleid kon worden om dat ook daadwerkelijk te beleven. Gelukkig paste het eerder ontworpen wandelnetwerkje er met enkele aanpassingen goed in. Tegelijkertijd werden terreinbeheerders als waterschap en Natuurmonumenten gepolst naar hun medewerking. Niet alleen voor overpad over bij hen in eigendom of beheer zijnde dijken en andere terreinen, maar ook voor hun inzet bij de voor de accentuering van

het landschap noodzakelijke maatregelen. Ook zijn toen de eerste bezoeken afgelegd bij boeren, met dezelfde vragen. Dat mensen uit de streek die taak op zich hebben genomen, zeg maar even zijn aangeschoven aan de keukentafel, heeft goed gewerkt.

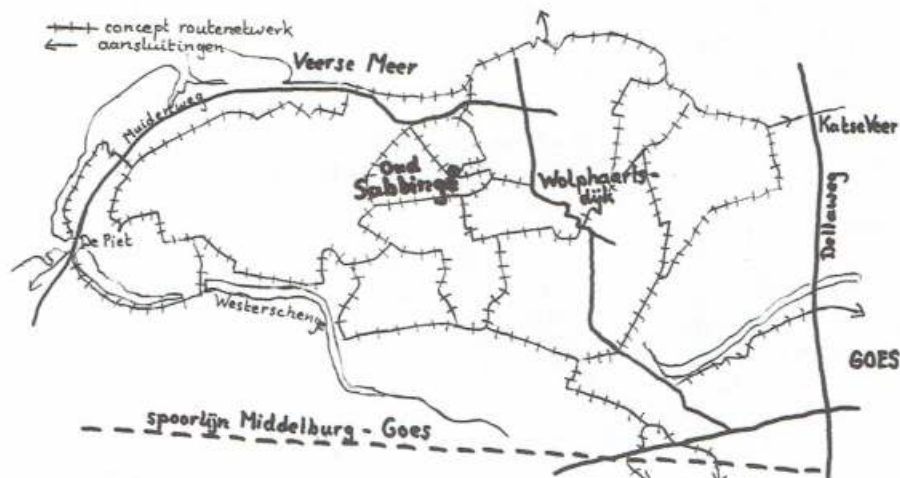
Vanaf het begin was duidelijk dat er veel geld gemoeid zou zijn met het totale project. Dus moest er op zoek gegaan worden naar financierders. Als initiatiefgroep waren we er ons ook van bewust dat, mocht het project tot uitvoering komen, wij daarvoor niet de aangewezen groep waren. Hand- en spanwerk kunnen we daarvoor wel (blijven) doen, maar vanuit financieel oogpunt – voor het verkrijgen van subsidies en de verantwoordelijkheid voor het daadwerkelijk opleveren van het werk – is een rechtspersoon nodig. De Stichting Landschapsbeheer Zeeland heeft die rol nu op zich genomen.

Financiering

We zijn er nog niet, maar medio juli is een concreet projectvoorstel voor een financiële bijdrage ingediend bij Vitaal Platteland Zeeland. In totaal is er met het project, schrik niet, bijna twee ton gemoeid. Voor dat bedrag kan het wandelnetwerk in zijn geheel worden aangelegd en de landschapsversterkende maatregelen op terreinen van de terreinbeheerders. Realisering van de voor een leesbaar landschap benodigde maatregelen op particulier terrein is doorgeschoven naar een tweede fase van het project. Agrariërs staan hier wel open voor, maar financieel was dit nog niet rond te krijgen.

Voor de eerste fase is al wel een aantal bijdragen toegezegd, zowel van overheden als van particuliere fondsen en bedrijven. Het wachten is nu op een (forse) toezegging vanuit Vitaal Platteland. De vooruitzichten zijn alleszins bemoedigend. Dit najaar weten we meer. Dan weten we ook of en welke bijdrage agrariërs kunnen krijgen voor het toestaan van wandelaars op hun land. Dat is voor het wandelnetwerk toch de crux, want bijna de helft van het aantal kilometers wandelnetwerk gaat over boerenland. Moet ook wel daarover gaan, want andere opties zijn niet aantrekkelijk (drukke of lange rechte polderwegen) of mogen niet worden opengesteld (door natuurterreinen of langs de Schenge). En de route moet natuurlijk ook langs de interessante plekken in het landschap lopen, die plekken die de ontstaansgeschiedenis van het landschap vertellen.

vervolg op pag. 15

Landschapsnetwerk rond Wolphaartsdijk

Liefst onverhard van dorp tot dorp. Het beeld van Zeeland als groenblauwe oase in de praktijk gestalte geven. Dat beoogt het opzetten van landschapsnetwerken. Allerlei partijen, overheid en particulier, zijn er druk mee doende. Rondom Wolphaartsdijk moet het eerste landschapsnetwerk in de provincie vorm krijgen. Volgend jaar kan het in gebruik komen.

Een landschapsnetwerk is geen speeltje van fanatieke natuurliefhebbers of wandelaars. Ondanks de naam, dient het verschillende doelen. Uitgangspunt bij de aanleg is het versterken van karakteristieke elementen in het landschap, zoals waterlopen en kreken, natuurgebieden, dijken en verdedigingslinies. En tegelijk zorgen voor wandelroutes, liefst over onverharde paden.

Voor TeVoet, vereniging van wandelaars, is het een belangrijk motto. "Onverhard van dorp tot dorp", zegt bestuurslid Harry Benschop, die als voorzitter van de initiatiefgroep nauw betrokken is bij het landschapsnetwerk rond Wolphaartsdijk. "Het gaat grotendeels om het gebied van het voormalig eiland Wolphaartsdijk, boven de spoorlijn Goes-Vlissingen, haven de Piet en het Goese Sas", geeft Foort Minnaard van Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) aan.

Melissa Ernst van de Zeeuwse Milieu Federatie (ZMF) is zeer in haar nopjes met de komst van het netwerk. "Het landschap wordt versterkt en er is veel behoefte aan meer wandelroutes in Zeeland." Nelleke Luteijn, die met ontmoetingsplaats 'Van Buiten Uit' bij Oud-Sabbinge middenin het netwerk ligt, ziet het als een prima kans om boeren en burgers met elkaar in contact te brengen, terwijl het netwerk in de streek meer leven in de brouwerij brengt.

Als bijzonder positief ervaren ze allen de samenwerking die voor de opzet van het netwerk onmisbaar is. Te Voet, SLZ, ZMF, boeren, provincie, gemeente, waterschap, Bureau voor Toerisme en nog enkele anderen zijn erbij betrokken. Om de neuzen in dezelfde richting te krijgen is niet altijd even makkelijk, maar veel met elkaar overleggen lost dat op.

Luteijn is vooral content over de wijze waarop boeren meewerken. Die moeten bereid zijn hun land open te stellen voor 'vreemden'. Waar dat in bijvoorbeeld Limburg heel gewoon is, geldt het voor Zeeland als een nieuwigheid. "Je moet de agrariërs wel gemotiveerd krijgen. Hier willen ze best meewerken. Er zijn er een paar die nog twijfelen", zegt Luteijn. "Je moet het ook zien als je positief opstellen tegenover de burger-

maatschappij." Benschop maakt duidelijk dat het netwerk Wolphaartsdijk een proef is die provinciaal een vervolg moet krijgen. "We doen nu ervaring op met allerlei dingen die je tegenkomt, zoals vergoedingen en medewerking, en wat de beste invulling van het netwerk is." Ernst vult aan dat er contacten gelegd zijn voor netwerken tussen Zierikzee en Bruinisse (Schouwsedijk) en het eiland van Cadzand. De Dienst Landelijk

Gebied maakte een opzet voor de versterking van het landschap binnen het netwerk en daarop is voortgeborduurd. Zo worden door beplanting van dijken met (streekeigen) bomen het ontstaan en de ligging van de polders helder gemaakt. Bewust is gekozen voor bomen die lang meegaan, vertelt Minnaard. "We houden rekening met interessante bloemdijken - niet alle dijken meteen volzetten. Hoe meer je naar het westen komt, hoe opener we het willen houden. Daar komen op de kruisingen vooral alleenstaande bomen."

Verspreid door het gebied ontstaat een wandelnetwerk van ongeveer 75 kilometer. Benschop: "Daarvan is 35 kilometer onverhard of schelpenpad, 16 kilometer grindpad en 23 kilometer asfalt. Bijna de helft gaat over agrarisch land. Voor het opstellen en beheer van de paden moet wel een zekere vergoeding worden gegeven. Het is een groene dienst. Je hebt wel de zekerheid dat er een aantrekkelijk wandelstelsel komt. We zoeken aansluiting bij wisselpunten, zodat je van wandelen over kunt stappen op fietsen en omgekeerd."

Folder

De routes worden bewegwijzerd, hoe precies moet nog worden beslist. Wel wordt ervoor gezorgd dat gemakkelijk verbindingen kunnen ontstaan met

bestaande en toekomstige wandelvoorzieningen op Walcheren, in de Zak van Zuid-Beveland en (met pontje) naar Noord-Beveland. Er komt een folder met kaart. De bezoeker kan kiezen tussen een rondje Oud-Sabbinge, een ronde Wolphaartsdijk-Goes, een route Veerse Meer en een route Schenge. De Goese heggen van de agrarische natuurvereniging worden erin opgenomen. Komende winter begint de uitvoering. Bomen planten, bruggetjes, overstapjes en afrasteringen aanleggen. De kosten voor het eerste deel van het project bedragen ongeveer 200.000 euro. Bij Vitaal Platteland is aangeklopt voor financiële steun en ook aan terreinbeheerders en particulieren is medewerking gevraagd. Het is de bedoeling in een volgend deel meer het aanwezige

Liefst onverhard van dorp tot dorp

Het beeld van Zeeland als groenblauwe oase in de praktijk gestalte geven. Dat beoogt het opzetten van landschapsnetwerken. Allerlei partijen, overheid en particulier, zijn er druk mee doende. Rondom Wolphaartsdijk moet het eerste landschapsnetwerk in de provincie vorm krijgen. Volgend jaar kan het in gebruik komen.

De landschapsnetwerken in de provincie Zeeland zijn een belangrijk onderdeel van de natuurbeheerplannen. Dit netwerk is de eerste van een reeks van landschapsnetwerken die in de komende jaren worden opgezet. Het gaat grotendeels om het gebied van het voormalig eiland Wolphaartsdijk, boven de spoorlijn Goes-Vlissingen, haven de Piet en het Goese Sas, geeft Foort Minnaard van Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) aan.

Melissa Ernst van de Zeeuwse Milieu Federatie (ZMF) is zeer in haar nopjes met de komst van het netwerk. "Het landschap wordt versterkt en er is veel behoefte aan meer wandelroutes in Zeeland." Nelleke Luteijn, die met ontmoetingsplaats 'Van Buiten Uit' bij Oud-Sabbinge middenin het netwerk ligt, ziet het als een prima kans om boeren en burgers met elkaar in contact te brengen, terwijl het netwerk in de streek meer leven in de brouwerij brengt.

Als bijzonder positief ervaren ze allen de samenwerking die voor de opzet van het netwerk onmisbaar is. Te Voet, SLZ, ZMF, boeren, provincie, gemeente, waterschap, Bureau voor Toerisme en nog enkele anderen zijn erbij betrokken. Om de neuzen in dezelfde richting te krijgen is niet altijd even makkelijk, maar veel met elkaar overleggen lost dat op.

Luteijn is vooral content over de wijze waarop boeren meewerken. Die moeten bereid zijn hun land open te stellen voor 'vreemden'. Waar dat in bijvoorbeeld Limburg heel gewoon is, geldt het voor Zeeland als een nieuwigheid. "Je moet de agrariërs wel gemotiveerd krijgen. Hier willen ze best meewerken. Er zijn er een paar die nog twijfelen", zegt Luteijn. "Je moet het ook zien als je positief opstellen tegenover de burger-

Lagging, Wolphaartsdijk

Lagging, Wolphaartsdijk

Landschapsnetwerk rond Wolphaartsdijk

Folder

water in het gebied erbij te betrekken (natuurvriendelijke oevers, poelen).

Benschop wijst erop dat de streek door aanleg van het netwerk - hij omschrijft het als 'het landschap leesbaar maken' - aantrekkelijker wordt voor recreanten, 'al is het niet meteen voor grote horden'. Boeren die een nevenactiviteit willen ondernemen, kunnen daar op inhaken. De leden van de initiatiefgroep zijn optimistisch. "Het moet in mei volgend jaar klaar zijn."

Rinus Antonisse

Artikel overgenomen uit PZC 26 juli 2005

Wandelpad langs herstelde kreek

Met het plaatsen van een wandelbrug in augustus heeft de Koninklijke Maatschap De Wilhelminapolder de wandelmogelijkheden op haar grondgebied benoorden Goes aanzienlijk verbeterd. Met de WP, zo wordt de Maatschap in het gebied genoemd, zijn afspraken gemaakt om hun paden onderdeel te laten uitmaken van het Landschapsnetwerk rond Oud-Sabbinge en Wolphaartsdijk.

Kreekherstel

Directe aanleiding voor de wandelroute was het herstel van een oude kreek in de Oost-Bevelandpolder. Die is in zijn oude staat hersteld, allereerst om te zorgen voor meer waterberging. Maar bij het werk is ook aandacht besteed aan natuur en landschap. Een Landschapsbureau is ingehuurd voor het maken van een plan. De wandelpaden zijn daarvan een onderdeel.

Eigenlijk slingerde de oude kreek op een prachtige manier door de (verder heel rationeel verkavelde) polder. Maar je kon het eigenlijk niet meer als kreek herkennen. Door het afgraven en aanleggen van natuurvriendelijke oevers is dat nu wel het geval. Zoveel mogelijk is de oude ligging van de kreek, die bij het inpolderen van de schorren in de 18e en 19e eeuw bleef liggen, gevolgd. Ook zijn op twee stukken knotbomen aangeplant.

Over de hele lengte van de vernieuwde kreek is een wandelpad aangelegd, van het Katse Veer (de brug naar Noord-Beveland) door de polder tot een de Oosterscheldedijk benoorden het dorpje Wilhelminadorp, in totaal ruim 4,5 kilo-

meter. Hier en daar kan de kreek worden overgestoken via een bruggetje en loop je door de stukjes bos in de polder. Over een fraaie onverharde binnendijk, die was al toegankelijk, kun je doorlopen naar het Goese Sas. Twee verbindingspaden zorgen voor aansluiting naar het dorp Wilhelminadorp.

De WP

De Koninklijke Maatschap de Wilhelminapolder (WP) exploiteert een akkerbouwbedrijf van 1750 hectare. Het bedrijf is in 1809 ontstaan na inpoldering van verschillende schorren. Er zijn ca 340 eigenaren. Het personeelsbestand is in de afgelopen jaren steeds verder afgenomen. Er werken nu nog 19 mensen. Naast landbouwgrond heeft de WP ook binnendijkse natuur (4,6% van de totale oppervlakte) en buitendijkse natuur in de Oosterschelde (9,5%) in eigendom.

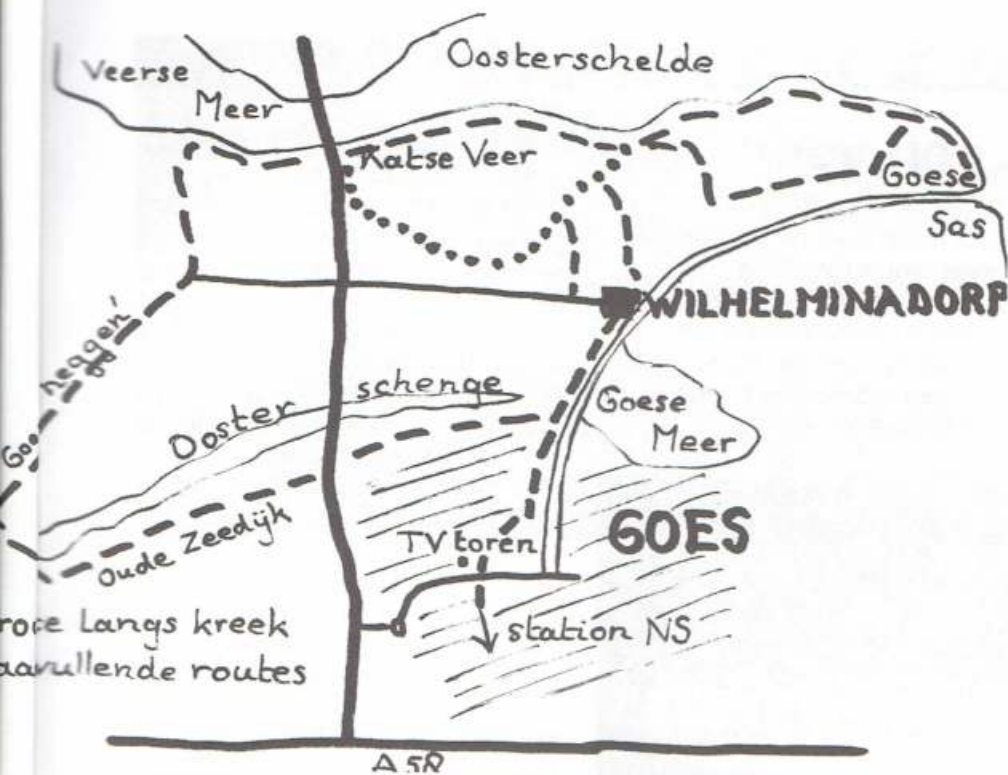
Het kreek- en wandelproject past in het streven van de WP om waar mogelijk meer te doen aan agrarisch natuurbeheer. Afgelopen jaar heeft men veel moeite gedaan om achterstallig onderhoud weg te werken. Knotwilgen zijn

geknot, populierenbossen gedund en vervangen door bomen met een langere levensduur. Met het kreekproject (en het Goese heggenproject aan de westzijde van de weg van Goes naar Noord-Beveland en Zierikzee, waarin de WP een van de deelnemers is) wil men ecologische verbindingen terugbrengen. Ook langs de 'Goese heggen' zijn er wandelmogelijkheden, die zullen worden meegenomen in het landschapsnetwerk Oud-Sabbinge. Wie wil kan nu al een rondje van ruim 20 km lopen (zie kaartje).

WP praktisch

- De route van Katse Veer naar Goese Sas door de polder en terug via de Oosterscheldedijk is ongeveer 10 km. Van Goese Sas kun je doorlopen naar Kattendijke (prachtig stuk) en Wemeldinge (helaas een drukke weg of fietspad, veel duikers).
- Katse Veer en Wemeldinge zijn met de bus bereikbaar uit Goes (lijn 132 resp. 27, allebei in elk geval eenmaal per uur).
- Wilhelminadorp alleen op werkdagen (lijn 22), maar het is ook goed aan te lopen vanaf station Goes; alleen de kilometer van de Oude Zeedijk tot het dorp moet je langs een drukke weg.
- Horeca in Katse Veer, Wilhelminadorp, Goese Sas, Kattendijke en Wemeldinge.

vervolg van pag. 12

Nu is het voorstel dat de toegankelijkheid voor vijf jaar wordt afgekocht. Er van uitgaande dat op dat moment toch zeker een structurele financieringsmogelijkheid is om boeren te vergoeden voor het toelaten van wandelaars op hun land. Vandaar dat de discussies in Den Haag over groene diensten en met name over de initiatiefnota van Duyvendak met meer dan gemiddelde belangstelling worden gevolgd. Dan wordt ook duidelijk dat alleen een vergoedingsregeling voor in LAW's opgenomen paden over boerenland te enen male ontoereikend is. Daarmee wordt het platteland zeker niet toegankelijk gemaakt op de manier zoals iedereen, in beleidsnota's, in bestuurlijke adviezen of in het politieke debat, tegenwoordig beweert dat het zou moeten.

Zeeuws landschapsnetwerk

Waarom nu al aandacht besteden aan het wandelnetwerk Oud-Sabbinge? Er is immers nog geen kilometer aangelegd. Er is inderdaad nog veel onduidelijkheid, zeker over de financiering. Maar naar aanleiding van ons subsidieverzoek bij Vitaal Platteland heeft de Provinciale Zeeuwse Courant er een paginagroot artikel aan gewijd. De tekst ervan – onder de kop 'Liefst onverhard van dorp tot dorp' – is integraal in deze Lopend Vuur overgenomen. Het geeft wat meer zicht op wat het project behelst. Het proces dat de afgelopen tijd is doorlopen, laat ook duidelijk zien dat de kans van slagen van nieuwe wandelmogelijkheden veel groter wordt als je combinaties legt met andere partijen, met andere wensen. In ons geval dus met het landschappelijk netwerk dat de Zeeuwse Milieufederatie voor ogen stond en het inbrengen van het project in het uitvoeringsprogramma van het gebiedsproject Rondom het Veerse Meer. Dan krijg je de handen sneller op elkaar, komt financiering makkelijker los. De extra wandelpaden liften mee met andere wensen, hoeven niet afzonderlijk te worden 'bevochten'. Aan de andere kant wordt het totaal complexer. De voldoening als het lukt, is dan des te groter. De koppeling van wandelnetwerken met landschapsversterking bleek een schot in de roos. Op die manier wil de provincie Zeeland nu verder, als eerste in die gebieden die als Nationaal Landschap zijn aangewezen. In het in voorbereiding zijnde Omgevingsplan wordt het concept als 'Zeeuws landschapsnetwerk' opgenomen; vandaar ook de subkop in de PZC. Eigenlijk vormt het project rond Oud-Sabbinge en Wolphaartsdijk een pilot voor het Zeeuws landschapsnetwerk. Een mooie proeftuin om ervaring op te doen.

Harry Benschop

Waar een wil is, is een veer

Op 3 juli vond op feestelijke wijze een proefrondvaart plaats van het binnenkort in gebruik te nemen pontje Heerewaarden – Lith. Belangstelling van vele zijden. Natuurlijk ook van de Vrienden van de Voetveren. Eerst moeten nog een paar hobbels genomen worden, zoals de aanpassing van de boot en de inrichting van een veerstoep of steiger in Heerewaarden, alvorens een geregelde dienst te kunnen gaan varen. De toekomst ziet er echter veelbelovend uit.

Het is een initiatief van twee enthousiaste personen, Miriam Beudel en Don Elsmann. Enkele jaren geleden kochten zij het Veerhuis in Heerewaarden. Meteen dachten zij: een veerhuis zonder veer, dat kán niet. Eeuwenlang was er een voetveer van Heerewaarden naar Lith. Deze zou en moest weer terug komen. Waar een wil is, is een weg. Dat is hun motto! Je niet laten afschrikken door de bureaucratie, door schijnbaar onoplosbare moeilijkheden. Al snel hebben zij een Stichting in het leven geroepen, met als doel: 'Het bevorderen en instand-

houden van de toeristische, recreatieve en maatschappelijke activiteiten tussen Gelderland en Noord-Brabant'. Momenteel worden zij in hun acties ondersteund door een uiterst betrokken

stichtingsbestuur, door plaatselijke autoriteiten en door het Recreatieschap Gelderland. En... ze hebben een boot gekocht, een stevig slepertje, de Werklust.

De Werklust heeft een illustere geschiedenis, is gebouwd in Sliedrecht, heeft talloze bakken met rijshout naar Zeeland gesleept en is vervolgens jarenlang gebruikt voor recreatieve doelen. In 1998 is de boot grondig hersteld. De Werklust is 13 m. lang en kan indien nodig een flinke snelheid bereiken.

Het is de bedoeling te gaan varen vanaf Den Bol, tegenover het Veerhuis, aan een verlaagde veerstoep, naar de Kleiberg in de Lithse Ham, tussen Maren-Kessel en Lith en mogelijk ook naar het centrum van Lith. En het aardige is dat de dienstregeling wordt afgestemd op de dienstregeling van het pontje over de Waal van Varik naar Heerewaarden. Wandelaars en fietsers kunnen dan een prachtige rondtocht maken, met als mogelijk startpunt de Dikke Toren van Varik (15e eeuw). Het Veerhuis in Varik heeft een heel bijzondere artistieke plaats. Men kan aldaar genieten van kunst met koffie. Een ander beginpunt is natuurlijk ook mogelijk. Bij het Bezoekerscentrum Heerewaarden zijn allerlei interessante fiets- en wandelroutes verkrijgbaar. Om een voorbeeld te noemen: de

Fotowedstrijd 'Voet/fietsveertje in avondstemming'

Een heel ander verhaal. Mogelijk herinnert u zich dat de Vereniging Vrienden van de Voetveren 2003 een bundel met gedichten heeft uitgegeven onder de titel: Pontjespoëzie. Hierin staan 38 gedichten over een veerpontje, geïllustreerd met toepasselijke foto's van de hand van Karel Brouwerens. De bundel was het resultaat van een pontjes-poëziewedstrijd welke in 2002 werd gehouden. De aardigste gedichten zijn terecht gekomen in het fraai vormgegeven boekje. Voor de winnaars is er nog een beperkt aantal exemplaren in voorraad (te bestellen door overmaking van € 8,88 op postgiro 5265803 t.n.v. penningmeester Vrienden van de Voetveren te Bilthoven).

Vanwege het succes van deze onderneming, organiseert de Vereniging Vrienden van de Voetveren, 2005, een nieuwe wedstrijd. Deze heeft betrekking op foto's van pontjes. Ze nodigt iedereen om mee te doen met een foto van een voet/fietsveertje in avondstemming. De foto's moeten als onderwerp hebben een voet/fietsveertje in avondstemming, ergens in Nederland. Dus geen autoveer.

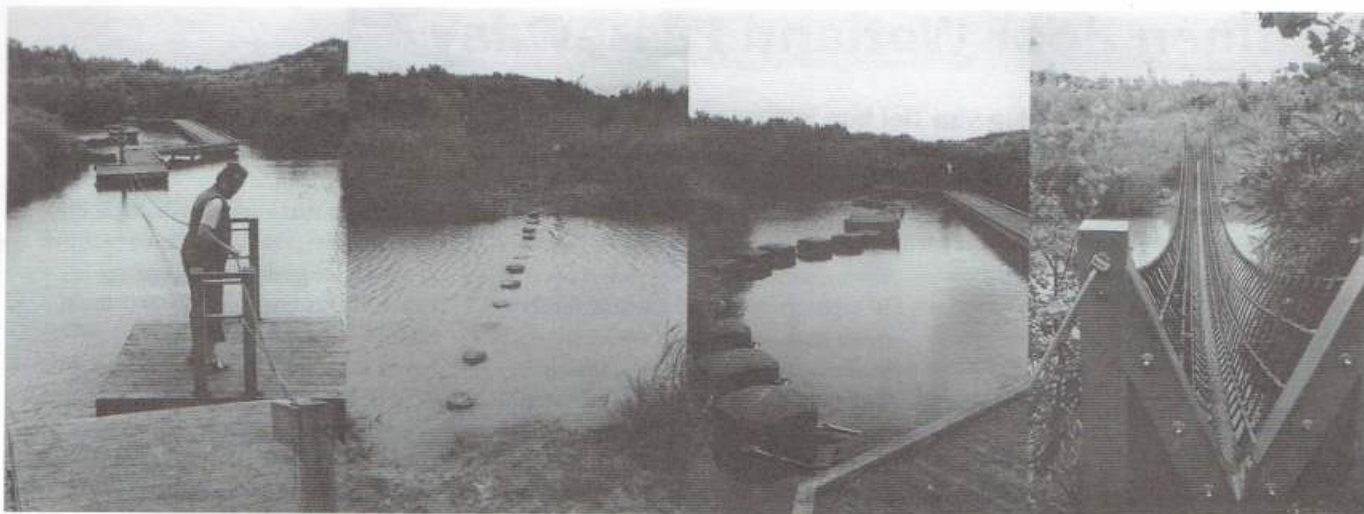
Prijzen

Natuurlijk gaat het om het idee en om het feest van de deelname en niet om de prijzen, maar toch. Er zijn in totaal acht prijzen te winnen, waarvan drie hoofdprijzen:

eerste prijs: € 250,-
tweede prijs: € 100,-
derde prijs: € 50,-

Van de acht mooiste foto's worden prentbriefkaarten gedrukt die door de Vereniging ten eigen verkoofd zullen worden. De acht winnaars krijgen ieder 10 ansichtkaarten van hun eigen foto.

Over het water in de Cletemspolder in Zeeuwsch-Vlaanderen.

Struinroute door de uiterwaarden van Tiel, Varik, Heerewaarden, Dreumel en Wamel (20 km). Op zomerse zondagen worden door het Varikse Veer ruim 400 passagiers overgezet. Straks, als het nieuwe pontje in de vaart is, kunnen al deze routes schitterend aansluiten op het net van fiets- en wandelpaden aan de Brabantse kant van de Maas.

Ga binnenkort eens die kant op! Geniet van het smalle land tussen Waal en Maas. Laat je gezicht zien bij de initiatiefnemers van het nieuwe pontje. Bereikbaarheid: buurtbus 248 van Tiel naar Varik (niet op zondag). Arriva-lijn 165 van 's-Hertogenbosch naar Druten stopt in Heerewaarden.

Rob de Jong

Korte Overzet

Herstart pont over de Amstel

Op 20 juli zal Groengebied Amstelland (020-4965656) de pont over de Amstel bij de Kalfjeslaan een nieuwe start doen maken. In de maanden mei, juni, juli en augustus vaart de pont alle dagen van de week, van 12.00 tot 18.00 uur. In de maanden april en september vaart de pont uitsluitend op zaterdag en zondag. Inmiddels zijn er ook vergevorderde plannen voor twee andere veren. Te weten: een veer over de Amstel ter hoogte van de Nesserlaan tussen Ouderkerk en Nes. En een zelfbedieningspontje over de Holendrecht tussen Ouderkerk en Abcoude. Einde van dit

jaar zijn beide ponten gereed. Geweldige initiatieven!

Het IJ-buurtveer

Het museum voor historische trams en veren in Amsterdam (het AOM) vaart op zon- en feestdagen van 1 mei tot en met oktober 2005 met de historische veerboot IJ-veer XIII (1927) vanaf het Centraal Station (vertrektijden: 10.30 uur, 13.00 uur en 15.30 uur). Steiger 10. Een vaartochtje van enkele uren, met de volgendestops: Java-eiland, Azartplein, KNSM - eiland, Sporenburg, Oranjesluizen (Schellingwoude), Nieuwendam. Tarief voor het volledige traject: € 4,50.

Cletemspolder

De Cletemspolder is een recreatienatuurgebied in West Zeeuwsch-Vlaanderen tussen Nieuwvliet Bad en Groede Bad, langs de kustweg bij café De Deining. Achter de zeedijk vaart een zelfbedieningstrekveertje voor voetgangers over een kreek. Ook is er een leuke touwbrug en een paaltjespad over dezelfde kreek..

Nieuwkoop (Hollandsekade)

Over de Nieuwkoopse Plassen vaart onder voorbehoud van 1 juni tot en met 1 september naar Noorden een aluminium zonneveerpont voor voetgangers en fietsers. Voor meer informatie kijk op www.zonneveer.cjb.net.

Voorwaarden

- Alle foto's worden eigendom van de Vereniging Vrienden van de Voetveren die ze kan gebruiken voor publicitaire doeleinden, zonder dat daar een vergoeding tegenover staat.
- De naam van de betreffende fotograaf wordt bij publicatie, in welke vorm ook, vermeld.
- De foto's zijn *afgedrukt* en hebben als formaat 10x15 centimeter.
- Iedereen mag meedoen en maximaal drie foto's insturen, maar bestuursleden van de Vrienden van de Voetveren evenals de juryleden zijn uitgesloten van deelname
- Achter op de foto duidelijk leesbaar vermelden: naam en adres; welk pontje, over welk water; zo mogelijk: datum foto.
- Foto's worden niet teruggestuurd en over de uitslag is geen correspondentie mogelijk.
- Uiterste inzenddatum 1 oktober 2005 naar:
Vereniging Vrienden van de Voetveren
Burg. Kasteleinstraat 35
1109 BA Amsterdam - Driemond, Nederland

Een deskundige jury zal de foto's beoordelen. U krijgt vóór 2006 bericht als u een prijs gewonnen heeft. De jury bestaat uit de volgende personen: Ed Buijsman (voorzitter), Wim Kusee, Daan Drenth, Evert Bouws en Karel Brouwerens.

Rob de Jong

Struinen door Wetland Passewaay

In de uiterwaarden ten zuiden van Tiel kun je als wandelaar al naar hartelust struinen: in het natuurontwikkelingsgebied 'Wetland Passewaay'. Dit dynamisch stukje Rivierenland herbergt uiteenlopende landschapstypen. Rivierduinen, stroomdalgraslanden, ruigten, struvelen, ooibossen, moeraspoelen en strangen.

Sinds de omvorming van landbouwgebied naar natuurontwikkelingsgebied biedt het grote recreatiemogelijkheden voor mensen die rust, ruimte en natuurbeleving zoeken.

Je kunt er op eigen gelegenheid wandelen, maar wie dwars door de natuur heen naar ontoegankelijke plekken wil, kan ook terecht bij de Stichting Wetland Passewaay. Beheerder Hans Heerdt van het gebied: "Al struinende beleef je het Riviereengebied op een heel andere manier. Je kijkt er niet overheen vanaf de dijk, je staat er midden in. De tochten voeren over strandjes, rivierduinen en ongeëffende paden." Bij de door de Stichting georganiseerde tochten word je met een roeibootje de strang ten zuiden van Wetland Passewaay overgezet.

Op eigen gelegenheid moet je bij de strang terug en over de verharde Waalbandijk richting steenfabriek en Zennewijnen lopen om daar de struinroute op te pikken die de Recreatiemaatschappij Riviereengebied door de uiterwaarden heeft uitgezet. Dat is een route van 20 km vanaf Tiel naar het zuiden. Bij Varik brengt het zomerpontje je naar Heerewaarden aan de overkant van de Waal, waar je dwars door de uiterwaarden weer terugkunt naar de pont Wamel-Tiel.

Ook als het Varikse zomerpontje niet vaart, is de bewegwijzerde struinroute aan te bevelen. Je moet dan langs dezelfde route teruglopen of via een zelf uit te stippelen route door de dorpen. Twee jaar terug heeft TeVoet rond Varik en Ophemert een dergelijke rondwandeling uitgezet en gepubliceerd in Lopend Vuur. Aan de oostzijde kun je vanaf Heerewaarden (bezoekerscentrum De Grote Rivieren) over aantrekkelijke paden nog wat in zuidelijke richting doorlopen naar het Fort Sint Andries, Rossum en voor de liefhebber via de prachtige Hurweense Kil naar Zaltbommel. Voor de terugreis naar Tiel (of het veer bij Wamel) kun je ook de bus pakken.

Twee nieuwe struinroutes

Bij de Recreatiemaatschappij Rivierenland is men momenteel druk bezig met het uitzetten van meer struintochten buitendijks. "In de loop van volgend jaar moeten de routekaarten beschikbaar komen", vertelt Pieter Smits van de Recreatiemaatschappij. Het gaat

eigenlijk om een verlenging van de bestaande route in twee richtingen. "Van de pont bij Wamel naar het pontje bij Druten en van Varik tot de brug bij Zaltbommel. Die laatste route zal ook een stuk langs de Maas gaan op Brabants grondgebied. Daar zijn de mogelijkheden om 'van de dijk af' te lopen toch wat groter." Met Staatsbosbeheer heeft de Recreatiemaatschappij goede contacten om in hun terreinen routes te kunnen uitzetten. Het Gelders Landschap daarentegen zit er niet altijd op te wachten. "Voor grote stukken uiterwaard zijn we ook heel erg afhankelijk van particuliere eigenaren. Soms krijgen we nul op het rekest." Smits pakt de ontwikkeling van de nieuwe struintochten pragmatisch op. "De beide nieuwe tochten komen er sowieso. Misschien moeten we in eerste instantie de route deels over de dijk leggen. De ervaring leert dat er dan steeds weer nieuwe stukjes door de uiterwaard bij komen."

Wetland Passewaay praktisch

- Wetland Passewaay ligt op loopafstand van station Tiel. Het makkelijkst kun je erover de Waaldijk komen.
- De routekaart van de struintocht Tiel-Varik-Wamel is onder andere verkrijgbaar bij de Zwerfkei (centrum Duurzaam Rivierenland) aan de Kwelkade 1 in Tiel. De Zwerfkei is tevens het startpunt van de georganiseerde struintochten door het gebied; meer informatie daarover op tel. 0344-611683 of www.natuurlichtbij.nl. De Zwerfkei is beperkt open: ma, di en do van 13.00 tot 15.00 uur. In de zomermaanden is De Zwerfkei ook fiets- en wandelcafé.
- Ook bij het Regionaal Bureau voor Toerisme in Rivierenland is de folder van struintocht verkrijgbaar: tel. 0900-6363888 of www.rivierenland.nl.

- Het zomerpontje Varik-Heerewaarden vaart dit jaar nog tot en met 4 september, vaartijden tussen 10.00 en 16.00 uur. De pont Tiel-Wamel vaart het hele jaar door.
- Tussen Varik en Tiel rijdt buurtbus 248 elke 2 uur, niet op zondag. Aan de andere zijde van de Waal onderhoudt Arriva-lijn 165 een uurdienst (op zondag elke 2 uur) tussen Druten, Wamel, Heerewaarden, Rossum en Hedel. In Druten is er aansluiting naar Nijmegen; in Hedel naar Den Bosch. In Wamel stopt de bus niet bij de pont, maar in het dorp.

Herhaling enquête

Eén moment van onoplettendheid en het adres waar de ingevulde enquêteformulieren uit het vorige nummer naar toe konden worden gezonden, was weggefallen. Bij het inlezen door de drukker moet er iets zijn misgegaan.

Veel leden hebben inmiddels het formulier teruggezonden naar één van de in de colofon vermelde adressen. Iedereen kan gerust zijn. Dat komt allemaal op één plaats terecht om te worden bekeken.

Toch kregen we ook enkele telefoontjes en mailtjes van leden die zich afvroegen naar welk adres het ingevulde formulier kon worden teruggezonden. En we kunnen ons ook voorstellen dat bij een aantal leden de onzekerheid over het adres wellicht de lust heeft ontnomen het formulier in te vullen.

Dat is de reden dat we in dit nummer van Lopend Vuur de enquête nog een keer herhalen. Wij zijn heel benieuwd naar ieders reactie, over de vereniging, over wat de vereniging moet oppakken en over Lopend Vuur zelf. Aan iedereen nogmaals de mogelijkheid de enquête, tot 1 oktober, terug te zenden aan het secretariaat: Stoofdijk 46, 4671 CS Dinteloord.

De septemberwandelingen

Al enkele jaren staat het septembernummer boordevol wandelroutes. Routes die door TeVoet in het kader van de Groene Maand of Open Monumentendag zijn ontwikkeld en als begeleide wandeling werden aangeboden. Met behulp van de in Lopend Vuur opgenomen kaartjes en routebeschrijvingen kon je ze later nog eens lopen. Daarmee was het septembernummer ook een goede PR voor de vereniging.

Om verschillende redenen is het er dit jaar niet van gekomen. Het meest lastig blijkt het te zijn de routes in een bepaald thema te laten passen. Volgend jaar wil het bestuur de draad graag weer oppakken. Wie wil het bestuur hierbij behulpzaam zijn? Wie vindt het leuk om in nauw overleg met de regio's – je hoeft de wandelingen niet zelf te ontwikkelen – ervoor te zorgen dat er volgend jaar september ca. tien wandelroutes in Lopend Vuur geplaatst kunnen worden en daaraan de nodige publiciteit te geven? Neem voor meer informatie contact op met Harry Benschop op tel. 0413-212692 (in de avonduren na 20.30 uur).

Donatie Rugzaklopers

Blij verrast is het bestuur met een donatie van de Rugzaklopers. In hun ALV hadden zij vastgesteld over meer financiële reserves te beschikken dan noodzakelijk voor het draaiende houden van de vereniging. Waarop besloten is een bedrag van 2.000 euro te schenken aan een stichting of vereniging die activitei-

ten ontplooit die in het verlengde liggen van de eigen activiteiten. De keuze is gevallen op de vereniging TeVoet want 'mede dankzij uw activiteiten kunnen wij vrijelijk van onze wandeltochten (blijven) genieten'. Dit najaar zal het bestuur zich buigen over een passende bestemming.

Met grote dank aan de Rugzaklopers.

Wie zijn de Rugzaklopers?

De Rugzaklopers is een vereniging met ruim 200 leden. Ze wonen verspreid over het land. De leeftijd varieert van 20 tot 60+.

De rugzaklopers hebben er plezier in om met een volle rugzak door mooi landschap te wandelen. Ieder overnacht in zijn of haar eigen trekkerstent en draagt die dus ook zelf mee. Het wandelen is niet op prestatie gericht, maar heeft een recreatief karakter. De wandelweekends worden door de leden zelf georganiseerd. We lopen en kamperen in elk seizoen, het hele jaar door dus. Eens per kwartaal komt het clubblad 'Voetlicht' uit. Hierin staan o.a. de agenda, weekendverhalen en andere informatie over het reilen en zeilen van de club.

Wat je thuis laat, is mooi meegenomen

Gedurende een weekend wordt er gewandeld in kleine groepjes. "We zoeken een mooie route, zoveel mogelijk door het groen en onverhard; soms met hulp van kaart en kompas. Overnachten doen we op kleine campings bij de boer, bij Staatsbosbeheer of op een paalkampeerplaats", zegt secretaris Marcel Dhaenens uit Breda van de Rugzaklopers. Het vrijdagavondadres is in principe goed bereikbaar met het openbaar vervoer en vaak kun je op de vrijdag al een leuke route naar de camping lopen. De gemiddelde afstand op een zaterdag varieert, sommigen lopen 15 km, anderen 25 km. 's Zondags kiest de een voor de kortste route naar de bus, terwijl een ander een volledige dagwandeling maakt, net wat je zelf wilt. "Tijdens de langere voorjaarsweekends (Hemelvaart, Pinksteren) wandelen we ook regelmatig in het buitenland."

Dhaenens geeft nog een opsomming wat je nodig hebt: "Stevige schoenen, rugzak, tent, slaapzak, slaapmatje, brander, pannetjes, mok, zaklamp, kleding die geschikt is voor het seizoen, ontbijt (voor 2 dagen), lunch (voor 2 dagen), avondeten, hapjes voor onderweg, etcetera. Alles wat je denkt nodig te hebben aan eten, drinken en kampeeruitrusting neem je zelf mee. Maar: alles wat je thuis laat is mooi meegenomen."

Meer informatie over de Rugzaklopers op www.rugzaklopers.com.

Zaterdag 10 september *themawandeling - Utrecht*

Net als vorig jaar organiseert de regio Utrecht weer een wandeling in het kader van Open Monumentendag. De dag staat dit jaar in het teken van religieuze monumenten. De wandeling loopt van IJsselstein via Polsbroekerdam naar Cabauw langs geloven, kerken én natuur. Een wandeling voor vogelaars en liefhebbers van cultuurhistorie. Lengte 17 kilometer.

Na de opening van Monumentendag in het Stedsmuseum IJsselstein lopen we langs de Grote of Sint-Nicolaaskerk (protestants), rondleidingen en orgelspel. En de Sint-Nicolaasbasiliek (katholiek) met het sinds de Middeleeuwen vereerde houten Mariabeeldje, Onze Lieve Vrouwe van Eiteren. En lopen vervolgens een deel van de bijbehorende processieroute. Langs de buitenrand van IJsselstein gaat de route verder over een graskade die hoort tot de Groene Hart-route. Aan het einde daarvan het schitterende natuurontwikkelingsgebied Het Beloken Land. Verrekijkers mee! In Polsbroekerdam staan we stil bij de eigenzinnige gelovigen uit de 18de en 19de eeuw. Bezoek aan een Rooms-katholieke schuilkerk in een boerderij. We sluiten de tocht af met het wandelen van het kerkpad dwars door de polder naar de katholieke enclave Cabauw. Waar de katholieke kerk bezocht kan worden.

Verzamelen: 10.45 uur Stedsmuseum IJsselstein, Walkade 2, tien minuten lopen van sneltramhalte Hooghe Waerd (volg bordjes stedsmuseum).

Informatie en aanmelden: Jan Bogaard, tel. 030 - 2442836 of jbogaard@hetnet.nl.

Zondag 18 september *Wandelcafé Arnhem*

Na de opening om 11.00 uur vertelt de projectleider van het project Stadsblokken van Rijkswaterstaat over de laatste ontwikkelingen rond dit project. Via de Rijnkade en de John Frostbrug wandelen we vervolgens naar de Stadsblokken en Meinerswijk. Na het verlaten van uiterwaardenpark Meinerswijk steken we met het Drielseveer weer de rivier over, beklimmen de stuwwal bij de Westerbouwing en wandelen via de Hemelsche Berg naar Oosterbeek. De wandeling voert ons zo door het rivie-

engebiedén over de stuwwal en de beboste Veluwezoom, de combinatie die deze omgeving zo uniek maakt. Van Oosterbeek gaan we met de bus terug naar Arnhem. Lengte van de wandeling ca. 13 km.

Aanvang: 11.00 uur, bezoekerscentrum Sonsbeek, Zijpendaalseweg 24a, 5 minuten lopen vanaf station Arnhem, uitgang Sonsbeekzijde. In het centrum is de koffie klaar vanaf 10.30 uur.

Informatie: Jan Altena van TeVoet (026-4450028) of Anneke Geselschap van Nivon (026-4424984).

Wandelcafé Arnhem wordt georganiseerd door TeVoet Gelderland, Nivon Arnhem en bezoekerscentrum Sonsbeek. De deelname is gratis.

Zaterdag 24 september *Gelderland*

Rondwandeling vanaf Nunspeet van 19 km. Pas op voor het wild! Wat moet je doen wanneer je plotseling oog in oog komt te staan met een enorm edelhert, een schattig reetje of een wild zwijn? Kijken en rustig blijven en realiseren hoe uniek dit moment is. Daarnaast doen we Vierhouten aan. Zo'n typisch Veluws dorpje afgezonderd van de buitenwereld, waar een sfeer hangt waar je nog lang naar zult terug verlangen. Horeca bij begin en in Vierhouten.

Verzamelen: 10.15 uur (gewacht wordt op de trein met aankomsttijd 10.10 uur) Veluwetransferium Nunspeet, Plesmanlaan te Nunspeet. Vanaf station Nunspeet linksaf en weer linksaf, over spoorweg, bij Y-12888/7 linksaf naar transferium. Per auto: A 28, afrit 14, N 310. Te Nunspeet afslag P Veluwetransferium.

Organisator: Bert Quist en Ineke Teuben, tel. 0318-572630.

24 en 25 september *Noord-Holland*

West Friesland staat bekend om zijn geringe aantal onverharde paden. Toch zijn er mooie wandelingen op grotere delen onverharde paden te bedenken in deze streek. TeVoet Noord-Holland wil dat laten zien. In september 2003 lieten we dat zien aan de hand van een rondwandeling rond de Slootwaardpolder, in 2004 met de rondwandeling rond de Wogmeer. Voor zaterdag 24 en zondag 25 september 2005 hebben we een rond-

wandeling georganiseerd (14 km), die begeleid of onbegeleid gelopen kan worden. Op deze dagen lopen we vanaf het busstation in Nieuwe Niedorp (halte Klooster) een rondwandeling langs de dorpen Aartswoud, De Weere en de Gouwe. De route voert o.a. over een deel van het dit jaar gerealiseerde Pannepad, erf en percelen van agrariërs die belangeloos meewerken aan deze rondwandeling, die daarom alleen dit weekend gelopen kan worden. Zo opent familie Cees Modder uit Aartswoud de staldeuren en laat een maquette van Aartswoud zien.

Vertrek: Er kan vanaf 11.00 uur gestart worden (met koffie) bij het Chinees-Vietnamees restaurant naast het busstation van Nieuwe Niedorp (halte Klooster). Daarnaast kan ook gestart worden in Aartswoud bij café de Stompetoren (Schoolstraat 40, 0229-581342) en in de Weere bij café Nooitgedacht van Riet Verlaat (Oosterboekelweg 48, tel 0229-5811353). Op deze plaatsen kun je vanaf 11.00 uur de routebeschrijving ophalen. Let op: je kunt deze wandeling alleen dit weekend maken, omdat enkele agrariërs hun erf openstellen voor het publiek. Honden, ook aangelijnd, niet toegestaan.

Begeleide wandeling: vertrek om 11.00 uur vanaf het Chinees-Vietnamees restaurant in Nieuwe Niedorp. Vanuit Alkmaar bereikbaar met bus 350, vertrek 10.27 uur.

Zondag 9 oktober *Brabant*

Wandeling langs de Beerze, van Boxel naar Oirschot, ca 25 km. Het riviertje de Beerze ondergaat de laatste jaren een ware metamorfose, zie ook het artikel 'Het dal van de Beerze'. Nieuwe meanders zijn aangelegd, de begroeiing op de oevers wordt steeds uitbundiger, voor vissen wordt het door vistrappen eenvoudiger stroomopwaarts te komen en er is zelfs een heuse overstromingsvlakte. De laatste jaren zijn er op ons traject enkele prima wandelmogelijkheden bijgekomen.

Verzamelen: 10.10 uur voorzijde station Boxel. Terug met bus naar Best of Tilburg.

Informatie en aanmelden: Harry Benschop, tel. 0413-212692.

Zaterdag 29 oktober Nachtwandeling – Utrecht

Wie de Grebbeliniewandeling bij Amersfoort van TeVoet ter gelegenheid van Open Monumentendag vorig jaar heeft gemist kan hem dit jaar alsnog lopen. De rondwandeling (10 km) loopt over de normaal afgesloten dijk langs De Eem. Voor meer informatie over de route kijk op de website van TeVoet onder de regio Utrecht. Tijdens de eerste Nacht van de Nacht lopen we de route door de ongerepte natuur van Hoogland-West bij Amersfoort-Schothorst. Door dit evenement vragen Milieuorganisaties aandacht voor de schoonheid van de nacht, in het kader van hun campagne Laat het donker donker. Tijdens de avond/nacht zijn er activiteiten in de Amersfoortse wijk Schothorst met de sterrenwacht en het IVN.

Verzamelen: 19.30 uur natuur- en milieu centrum Landgoed Schothorst, Schothorsterlaan 21, Amersfoort, bereikbaar met de stadsbus.
Informatie en aanmelden: Jan Bogaard, tel. 030- 442836 of jbogaard@hetnet.nl.

Zondag 30 oktober Brabant

Tweede etappe langs de Beerze, vanaf Oirschot naar Hapert, ca. 25 km. Via Landgoed De Baest, de Landschotse Heide en – waarschijnlijk ook nog een beetje onze weg zoekend – langs het bovenstroomse deel van de Grote Beerze.

Verzamelen: 11.00 uur in Oirschot (bushalte St. Jorisstraat), bereikbaar met bus 141 vanaf station Best (v. 10.44). Terug met bus 150 naar Eindhoven.
Informatie en aanmelden: Harry Benschop, tel. 0413-212692.

Zondag 30 oktober Wandelcafé Arnhem

Gerard en Wil Siemes gingen te voet van Assisi naar Rome, in de voetsporen van Franciscus van Assisi. In het wandelcafé vertellen zij aan de hand van dia's over die interessante voetreis.

Daarna gaan we zelf wandelen. Vanuit Sonsbeek over de Waterberg en de Koningsheide, door de Rosendaelse bossen, en tenslotte langs kasteel Rosendael en de Rosendaelse beek naar eindpunt

Wandeltips

Groene Maand. In de maand september zijn er een groot aantal (kleinere) wandeltochten in het kader van de Groene Maand. Meer informatie in het Groene Maand magazine, onder andere verkrijgbaar bij de VVV's of op www.groene-maand.nl.

Lopen in het landschap. Op 25 september kun je op 50 lokaties bij de provinciale landschappen terecht om uit te waaien in de mooiste landschappen op de eerste zondag van de herfst. Alle wandelingen worden begeleid door een deskundige gids en duren ongeveer anderhalf uur. Meer informatie op www.lopeninhetland-schap.nl.

Nacht van de nacht. Op 29 oktober is de eerste nacht van de nacht. Dit vindt plaats in het kader van het project 'Laat het donker donker', een initiatief van de stichting Natuur en Milieu en de twaalf provinciale milieufederaties. Onder andere IVN en Staatsbosbeheer organiseren in deze nacht wandelingen. Meer informatie op www.laathetdonkerdonker.nl.

Velp. Vandaar per bus of trein terug naar Arnhem. Afstand ca. 13 km.

Aanvang: 11.00 uur, bezoekerscentrum Sonsbeek, Zijpendaalseweg 24a, 5 minuten lopen vanaf station Arnhem, uitgang Sonsbeekzijde. In het centrum is de koffie klaar vanaf 10.30 uur.

Informatie: Jan Altena van TeVoet (026-4450028) of Anneke Geselschap van Nivon (026-4424984).

Wandelcafé Arnhem wordt georganiseerd door TeVoet Gelderland, Nivon Arnhem en bezoekerscentrum Sonsbeek. De deelname is gratis.

Zondag 20 november 2005 TeVoettocht Gelderland

Wandeling door het Nationaal Park Veluwezoom, van Dieren naar Eerbeek, onder meer over een deel van het Maarten van Rossumpad. Vanaf station Dieren lopen we eerst via de Carolinaberg, waarop 13 boswegen uitkomen, naar de Carolinahoeve. Verder gaat het door de bossen naar Laag Soeren, waar een koffiestop is gepland in café-restaurant De Harmonie. Via de Brummense brug steken we het Apeldoorns kanaal over en volgen dat een tijdje. Het 19e eeuwse kanaal, van Hattem naar Dieren, diende voor aan- en afvoer voor de industrie, maar was al snel te klein. Nu is het, behalve een industrieel monument, ook een prachtig stuk landschap, met de oude bomenrijen die zich spiegelen in het water. Langs het Huis te Eerbeek bereiken we tenslotte ons eindpunt: bushalte Centrum in Eerbeek.

Vandaar gaan ieder uur bussen naar Dieren-Arnhem en Apeldoorn. Lengte van de wandeling: 17 km.

Verzamelen: Station NS Dieren. Vertrek na aankomst van de treinen uit Arnhem (a. 10.19) en Zutphen (a. 10.07)
Informatie: Jan Altena, tel. 026-4450028 of Dick Westerbeek, tel. 0318-617107.

Zondag 11 december Wandelcafé Arnhem

In het wandelcafé is deze maal veel aandacht voor poëzie. We willen trachten om door dichtersogen naar natuur en natuurbeleving te kijken, waarbij uiteraard ook wandelen aan de orde komt. Lous van der Sluijs leest tijdens de wandeling op een aantal plaatsen een bij de plek passend gedicht voor. Mogelijk is er voorafgaand aan de wandeling een korte inleiding. We maken een rondwandeling van ca. 10 km. met begin en eindpunt in het bezoekerscentrum. De route ligt nog niet vast, kijk t.z.t op www.tevoet.nl of bel onderstaande nummers.

Aanvang: 11.00 uur, bezoekerscentrum Sonsbeek, Zijpendaalseweg 24a, 5 minuten lopen vanaf station Arnhem, uitgang Sonsbeekzijde. In het centrum is de koffie klaar vanaf 10.30 uur.

Informatie: Jan Altena van TeVoet (026-4450028) of Anneke Geselschap van Nivon (026-4424984).

Wandelcafé Arnhem wordt georganiseerd door TeVoet Gelderland, Nivon Arnhem en bezoekerscentrum Sonsbeek. De deelname is gratis.